

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Külli Reisel
SR3

**EAKATE VALMISOLEK OLLA ABIKS
PAGULASTE KOHANEMISEL PÄRNU
VÄÄRIKATE ÜLIKOOLI ÕPPURITE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: lektor Valter Parve

Pärnu 2016

Soovitan suunata kaitsmisele

(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud2016.a

TÜ Pärnu kolledži osakonna juhataja

.....

(osakonna juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Külli Reisel

(töö autori allkiri)

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade pagulastest	9
1.1. Pagulaskriis Euroopas	9
1.2. Integratsioonipoliitika Eestis	11
1.3. Pagulaste toimetulek uues ühiskonnas	17
1.3.1. Tugiisiku töö pagulase kohandumisel	19
2. Uurimus Väärikate Ülikooli eakate valmisolekust olla abiks pagulaste kohanemisel	24
2.1. Tartu Ülikooli Pärnu kolledži Väärikate Ülikooli tutvustus	24
2.2. Uuringu läbiviimine, meetod ja valim	25
2.4. Uuringutulemused	29
2.4.1. Suhtumine pagulastesse	29
2.4.2. Vastajate valmisolek olla abiks pagulaste kohanemisel	35
2.4.3. Vastajate püstitatud probleemid ja ettepanekud	38
2.5. Arutelu ja järeldused	42
Kokkuvõte	47
Viidatud allikad	50
Lisa 1. Johannes Mihkelsoni Keskuse tugiisiku ametijuhend	54
Lisa 2. Kliendileping tugiisiku ja teda toetatava inimese vahel	57
Lisa 3. Ankeetküsimustik Väärikate Ülikooli õppuritele	60
Lisa 4. Intervjuu küsimused Juhan Saharovile	66
SUMMARY	67

SISSEJUHATUS

Inimeste liikuvus maailmas suureneb iga aastaga. Põhjuseid on erinevaid. Senini on olnud Euroopas peamisteks rändajateks naaberriikide migrandid. Kodumaalt lahkutakse parema töö või palga otsingule, tahetakse teist elukohta, soovitakse omandada haridust või lihtsalt minnakse n-ö põnevamat elu otsima. Eelpool nimetatud soovid ei ole tekitanud palju probleeme kuna Eurooplaste eluviis on üsna sarnane, kiirelt omandatakse uus keel, harjutakse sihtriigi harjumustega. Umbes 80-90 protsenti Euroopa sisestest immigrantidest on kergesti integreeritavad. (Ewijk, 2010, lk 35) Järjepidevad kriisid maailmas, eriti Araabimaades, on peamiseks rände põhjuseks muutnud aga põgenemise sõja ja tagakiusamise eest. Põgenejate arvukus Euroopasse suureneb iga aastaga ning nende soovid eristuvad tunduvalt Euroopa siseste migrantide omadest. Euroopa riigid on heaoluriigid: nende sotsiaalsüsteem on hästi arenenud, elukeskkond on turvaline ning ühiskonnas on tagatud kõigile inimõigused. Neid hüvesid soovivad ka sisserändajad ning kuna nende kodumaal need ajutiselt puuduvad (näiteks sõja või kriisi tõttu), siis tullaksegi Euroopasse lootuses abi saada.

Lõputöö teema on aktuaalne eelkõige tänaste sündmuste tõttu maailmas, pagulasprobleemid on muutnud integratsiooni üheks olulisemaks poliitikavaldkonnaks peaaegu kõikides Euroopa Liidu liikmesriikides. Euroopa Liit on võtnud enda ülesandeks olla abiks probleemide lahendamisel. Eesti on alates 2004. aastast Euroopa Liidu liige ja seega kohustatud andma abi vastavalt Euroopa Liidu poolt ette kirjutatud nõuetele. Eesti Vabariigi Valitsuse kodulehelt (<https://valitsus.ee/et>) leitava informatsiooni kohaselt on Vabariigi Valitsus seadnud eesmärgiks osaleda pagulaskriisi lahendamisel, võtta riiki vastu pagulasi teistest Euroopa riikidest ning aidata neil kohaneda Eesti riigis.

Eesti on paraku riik, millel on küllaltki lühiajaline kogemus varjupaigataotlejate ja pagulaste vastuvõtmisel, kuna pagulasseadus jõustus alles 1997. aastal. Samuti, võrreldes teiste Euroopa riikidega, on Eesti senini tegelenud väga väheste juhtumitega, kuna sooviavaldajaid on olnud vähe. Pagulaste lõimimine Eesti ühiskonda võib osutuda aga keeruliseks, seda nii nahavärvi, keeleliste probleemide, tööturule sisenemise kui ka usuliste veendumuste tõttu. Lisaks asjaolu, et Eesti riik on väike ning ressursse vähe. Pagulaste integreerimine esitab Eesti sotsiaalpoliitikale kindlasti suuri väljakutseid, kuid antud olukorras, kus pagulased meie riiki tulevad, on vajalik otsida täiendavaid abinõusid ja meetmeid, kuidas neid abistada siinse eluga paremini kohaneda ning hiljem lõimuda ühiskonda tervikuna. Kui kohe investeerida edukasse integreerumistõesse, siis võivad pagulased ajapikku Eesti riigile lisaväärtust tuua. Seetõttu on oluline uurida ühe sihtgrupi suhtumist pagulastesse ning analüüsida nende valmisolekut olla abiks pagulaste kohanemisel. Autor valis sihtgrupiks Tartu Ülikooli Pärnu kolledži Väärivate Ülikoolis õppivad eakad, sest nad on enamasti sotsiaalsed, aktiivsed, neil on vaba aega ning soov õppida. Nende abi oleks nii Pärnu linnale kui ka saabuvatele pagulastele kindlasti olulise osakaaluga.

Lõputöö eesmärk on selgitada välja Tartu Ülikooli Pärnu kolledži Väärivate Ülikoolis õppivate eakate suhtumine pagulastesse ja nende valmisolek olla abiks pagulaste kohanemisel.

Eesmärgi täitmiseks seati järgnevad uurimisülesanded:

- anda ülevaade Euroopa pagulaskriisist ja Euroopa Liidu ning Eesti tegevustest kriisi leevendamisel;
- analüüsida teemakohase kirjanduse põhjal Eesti valmisolekut pagulaste vastuvõtmisel;
- anda ülevaade pagulaste olukorrast Eestis ning varasematest uurimustest seotud teemaga;
- selgitada välja Tartu Ülikooli Pärnu kolledži (edaspidi TÜPK) Väärivate Ülikooli eakate suhtumine pagulastesse ning nende valmisolek olla abiks nende kohanemisel;

- tuua välja probleemid, mida TÜPK Väärikate Ülikooli eakad arvavad tekkida võivat ning nende ettepanekud paremaks pagulaste kohanemiseks;
- analüüsida uurimuse tulemusi ning teha vastavad järeldused ning ettepanekud.

Uurimisülesannete lahendamiseks koostati ankeetküsitlus. Uurimus viidi läbi TÜPK Väärikate Ülikooli eakate seas, 17. veebruaril 2016. Küsitlus oli vastajatele anonüümne ning koosnes peamiselt valikvastustest. Lisaks viidi läbi 1. veebruaril 2016 intervjuu Juhan Saharoviga, kes on Johannes Mihkelsoni Keskuse tugiisikuteenuse juht ning on antud valdkonnas oma ala ekspert.

Töö koostamiseks kasutati erialastest ajakirjadest leitavaid artikleid, teadusartikleid erinevatest andmebaasidest, seadusandlust, Vabariigi Valitsuse tegevuskavasid ning aruandeid, varasemalt teostatud uuringuid ja ekspertiise. Nimetatud allikate kasutamisel oli võimalik analüüsida nii tänast poliitilist olukorda, olemasolevat pagulaspoliitikat kui ka ühiskonna valmisolekut sihtriigina hakkama saada. Samuti millised on õppurite võimalused ning soovid (eelkõige eakate näitel) pagulasi vastu võtta ning mil viisil on võimalik pagulaste ühiskonda kohanemist parendada ning kiirendada. Materjalide kogumine oli raskendatud, kuna Eesti on pagulaspoliitikas veel algfaasis ning inimeste jaoks on olukord veel uus ja tundmatu, mis omakorda tekitab vastuolulist suhtumist.

Lõputöö koosneb kahest peatükist, mis on jaotatud alapeatükkideks. Esimeses peatükis on välja toodud Euroopa pagulaskriisi olemus, tutvustatud Eesti integratsioonipoliitikat ja valmisolekut pagulasi vastu võtta, kirjeldatud pagulaste toimetulekut uues ühiskonnas ning tugiisikuteenuse korraldust. Teine peatükk keskendub uuringu läbiviimisele ja selle tulemustele. Vastuseid otsitakse püstitatud uurimisülesannetele ja -küsimustele. Samuti antakse ülevaade uuringu läbiviimise ning koostamise kohta. Lisaks tutvustatakse, võrreldakse ja analüüsitakse uuringutulemusi ning tuuakse välja järeldused, probleemid ning tehakse ettepanekuid kuidas olukorda parendada võiks.

Töös kasutatud mõisted

Eakas - Vana ea piirid on pidevalt muutuvad ning kontekstist ja enesetunnetusest sõltuvad. ÜRO definitsiooni järgi peetakse aga eakaks inimeseks üle 60-aastast inimest. (Sotsiaalministeerium, 2013, lk 6)

Pagulane - välismaalane, kes põhjendatult kartes tagakiusamist rassi, usu, rahvuse, poliitiliste veendumuste või sotsiaalsesse gruppi kuulumise pärast viibib väljaspool päritoluriiki ega suuda või kartuse tõttu ei taha saada nimetatud riigilt kaitset ning kelle suhtes ei esine pagulasena tunnustamist välistavat asjaolu (Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus, 2006, §4).

Varjupaigataotleja - välismaalane, kes on esitanud varjupaigataotluse, mille suhtes ei ole Politsei- ja Piirivalveamet otsust teinud (Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus, 2006, §3).

Rahvusvahelise kaitse saaja - rahvusvaheline kaitse antakse välismaalasele, kelle suhtes on tuvastatud pagulasseisund või täiendava kaitse seisund või kelle suhtes on tuvastatud, et ta kuulub Euroopa Liidu Nõukogu otsusega määratletud ajutist kaitset vajavate isikute kategooriasse (Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus, 2006, §1).

Tugiisik pagulasele - inimene, kes pakub rahvusvahelise kaitse saanud isikule nõu, tuge ja abi ning aitab kaasa tema kohanemisele/lõimumisele Eesti ühiskonda (Tugiisiku ametijuhend, lisa 1).

Kohanemine – protsess, mille käigus riiki (ümber)asunud uussisserändajad kohanevad uue keskkonna ja vastuvõtva ühiskonnaga. Protsessi iseloomustab teadmiste ja oskuste omandamine, mis aitab uues keskkonnas toimida nii igapäeva elu puudutavas sfääris (elukoha leidmine, kooli- ja lasteaiakohad, maksud, tervishoiu- ja sotsiaalteenused, keeleõppe võimalused jne), riigisfääris (ühiskonna korraldus, seadusandlus, riigi toimimispõhimõtted, teise riigi kodakondsusega isikute õigused ja kohustused, elamisloa ja elamisõigusega seonduv jne) kui ka käitumuslikus sfääris (esmane arusaam

vastuvõtva ühiskonna alusväärtustest, kultuurilistest tavadest, esmatasandi keeleõpe jne). (Kultuuriministeerium, 2014, lk 38)

Lõimumine – mitmepoolne sotsiaalse sidususe tekke protsess ühiskonnas eri keelelis-kultuurilise taustaga inimeste vahel. Protsessi iseloomustab teadmiste, oskuste omandamine ja väärtuste kujunemine, mis panustavad ühiskonna arengusse läbi praktilise koostöö ja vastastikuse avatuse. Lõimumise tulemusena väheneb ühiskonnaliikmete kultuurilisest, keelelisest, religioosest ja rahvuslikust kuuluvusest tingitud sotsiaalmajanduslik ebavõrdsus ja osalemine ühiskonnaelus ning tekkiv sotsiaalne kapital võimaldab ühiskonnal ühtselt areneda. (Kultuuriministeerium, 2014, lk 38)

Tänuavaldused

Lõputöö autor soovib tänada Johannes Mihkelsoni Keskuse tugisikuteenuse juhti Juhan Saharovit, TÜPK Väärikate Ülikooli õppureid ning õppejõud Valter Parvet.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE PAGULASTEST

1.1. Pagulaskriis Euroopas

Euroopa jaoks algas massilisem põgenike sisseränne 2014. aastal, peamisteks põhjusteks sõda Süürias ja Iraagis, samuti konfliktid Afganistanis ja Eritreas (ÜRO pagulaste ..., 2015). Eelistatud suundumiskohtadeks Euroopa Liidus on heaoluriigid nagu Saksamaa, Prantsusmaa, Rootsi, Itaalia ja Suurbritannia. Sealne heal järjel sotsiaalsüsteem ning paljudel ees ootamas ka tuttavad või sugulased on kindlasti eelnimetatud riikide nn magnetiteks. Kui riigis, kuhu suundutakse, eksisteerib juba nende kultuuriline kogukond, siis on seal psühholoogiliselt lihtsam hakkama saada. Samuti on laialt levinud arusaam põgenike kodumaades, et Euroopas on kõik lihtsasti saavutatav. Sellest tulenevalt on peale sõja ja tagakiusamiste kodumaalt põgenemise üheks põhjuseks ka lootus saada Euroopas varjupaika ning alustada paremat elu. Seetõttu on raske teha käesolevas pagulaskriisis vahet inimestel, kes otsivad kaitset ja inimestel, kes soovivad leida paremaid majanduslikke võimalusi.

Varjupaiga saamine on inimese üks põhiõigustest ja selle võimaldamine on rahvusvaheline kohustus, mis sätestati 1951. aasta Genfi pagulasseisundi konventsioonis. Selle rahvusvahelise lepinguga on liitunud 14 aastat tagasi ka Eesti, võttes endale kohustuse pakkuda rahvusvahelist kaitset inimestele, kes rassi, usu, rahvuse, sotsiaalsesse rühma kuulumise või poliitiliste veendumuste pärast põhjendatult tagakiusamist kartes Eesti riigilt kaitset otsivad. Eesti Euroopa Liiduga ühinemisel lisandus kohustus kujundada koos teiste liikmesriikidega Euroopa ühine varjupaiga- ja migratsioonipoliitika ning rakendada kokkulepitud standardeid varjupaigataotlejate ja pagulaste vastuvõtmisel ning neile kaitse pakkumisel. (Kallas, 2015)

Ühel või teisel viisil saabus Euroopasse 2015. aasta jooksul peaaegu miljon viisata inimest (Fargues, 2016, lk 1). Kuna Euroopasse saabuvasid pagulasi on niivõrd palju, siis paraku tunnevad käesolevas pagulaskriisis mitmed Euroopa riigid end nende poolt ohustatuna. Kardetakse, et pagulased kurnavad riigi sotsiaalsüsteemi ning ei suuda lõimuda uue ühiskonna tavadega. Viimastel aastatel peljatakse negatiivsete kogemuste tõttu eelkõige moslemiusulisi ning peetakse suureks riskiks nende ja Lääne kristliku maailma kokkupõrget (Ewijk, 2010, lk 37). Põliselanike ja immigrantide kultuurilisest taustast tingitud erinevused võivad viia lõpuks ühiskonna fragmenteerumiseni ja turvalisuse vähenemiseni. Jätkuv põgenikekriis võib kahtluse alla seada ka heaoluriikide senise elukorralduse ja sotsiaalsüsteemi toimimise. (Kaldur & Kallas, 2007, lk 5)

13. mail 2015 tutvustas Euroopa Komisjon rände tegevuskava põgenikekriisi lahendamiseks, milles tähtsamateks ülesanneteks toodi välja välispiiride turvamine, elude päästmine Vahemerel, ebaseadusliku rände ajendite vähendamine, pagulaste ümberasustamine Euroopa riikidesse, kriisiolukorras varjupaigataotlejate ümberpaigutamine Euroopa Liidu sees ning põgenikke vastuvõtivate riikide abistamine nii Euroopas kui väljaspool seda. (Euroopa Komisjon, 2015)

Tegevuskavast võib välja lugeda soovitusi, kui palju pagulasi üks või teine liikmesriik vastu võtma peaks. Eesti täidab oma kohust Euroopa Liidus, osaleb pagulaste ümberpaigutamisel ja ümberasustamisel vabatahtlikult ning on avaldanud valmisolekut võtta vastu 550 rahvusvahelise kaitse saanud isikut (Riigikontrolli aruanne, 2016, lk 3). Selleks, et tagada vastuvõetavate pagulaste võimalikult sujuv kohanemine, on Eesti avaldanud soovi kaasa rääkida vastuvõetavate pagulaste valikul – eelistatud oleksid pered või üksikvanemad koos lastega. Samuti ei saabu kõik pagulased Eestisse ühel ajal, vaid siis, kui nende vastuvõtuks on olemas vajalikud tingimused. (Raag, 2015, lk 65)

Olles Euroopa Liidu liikmesriik, ei saa siiski Eesti kõiges toimida samalaadselt kui teised riigid. Tuleb meeles pidada, et Euroopa suurriikides ning Eestis toimivat sotsiaalsüsteemi, ega ka põgenikega tekkinud probleeme, ei saa alati omavahel võrrelda. Nii pagulaste hulk, sotsiaalsüsteemi korraldus, kohalike inimeste meelsus kui

ka valmisolek on riigiti väga erinev. Eesti riigil peavad olema oma selged ja põhistatud seisukohad ning lahendused. Kiireid lahendusi pagulaskriisile paraku ei ole. Euroopa Liidul tuleb olla selle kohapealt kokkuhoidev ning täita tegevuskavades ette nähtut. Eelkõige tähendab see seda, et tuleb järgida ühtset migratsiooni- ja varjupaigapoliitikat ning liikmesriigid peavad vastavalt enda poliitilisele olukorrale suutma tagada varjupaigataotlejate kiire kohanemise ning hilisema integreerumise.

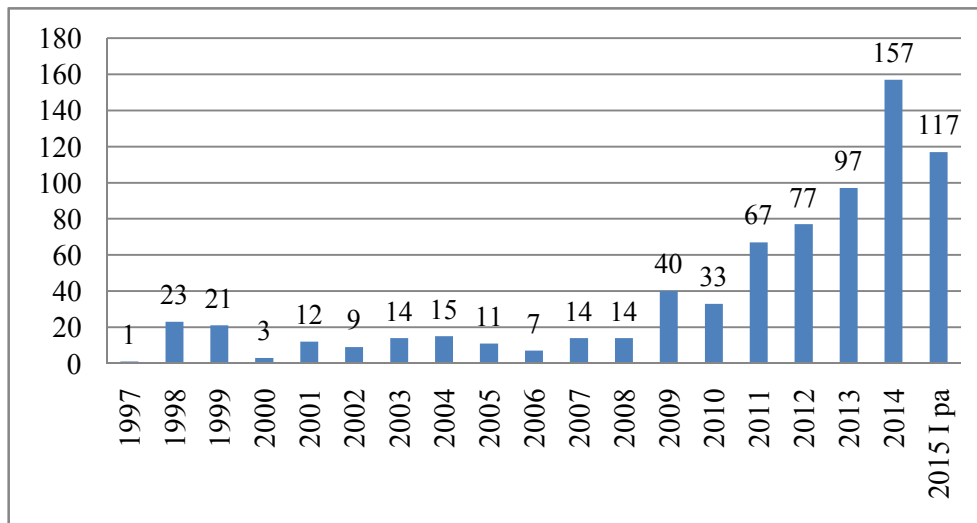
1.2. Integratsioonipoliitika Eestis

Pagulaste vastuvõtmisel on määrava tähtsusega vastuvõturiigi integratsioonipoliitika. Eesti puhul on tegemist üsna välja arenemata valdkonnaga, kuna kogemus on olnud lühiajaline. Toimiva integratsioonipoliitikata võib tekkida olukord, kus pagulastest võib saada oht sihtriigi julgeolekule või teise äärmusena, nad jäävad liialt toetuma sotsiaalsüsteemile, mis omakorda mõjutab asukohariigi majanduslikku olukorda.

Eesti pagulasvaldkonna ajalugu ulatub tagasi 1997. aastasse, kui Eesti ühines Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Pagulasseisundi konventsiooni ja 31. jaanuari 1967. aasta pagulasseisundi protokolliga ning jõustus Pagulaste seadus (Raag, 2015, lk 63). Alates 2006. aastast asendus see Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusega. Võrreldes Eestit näiteks Rootsi, kes on olnud põgenike sihtriigiks alates II Maailmasõjast ning sisserändajate osakaal riigis on üks suurimaid Lääne-Euroopas, siis Eesti on antud valdkonnas jäänud kogemusteta ja pole siiani vajanud varjupaigapoliitika ega integratsioonipoliitika arendamist. (Kaldur & Kallas, 2007, lk 9)

Politsei- ja Piirivalveameti (edaspidi PPA) rahvusvahelise kaitse statistika andmetel on läbi aastate kõige enam Eestis varjupaika taotlenud Ukraina kodakondsusega inimesed (114 korral), Venemaa (79 korral), Gruusia (73 korral) ning Süüria (50 korral) (Politsei- ja ..., 2015, lk 2). Iga aastaga on varjupaigataotlejate arv üha suurenenud. Kui algusaastatel oli taotlejaid enamasti alla 20 inimese, siis alates 2009. aastast on hakanud nende arv märkimisväärselt tõusma.

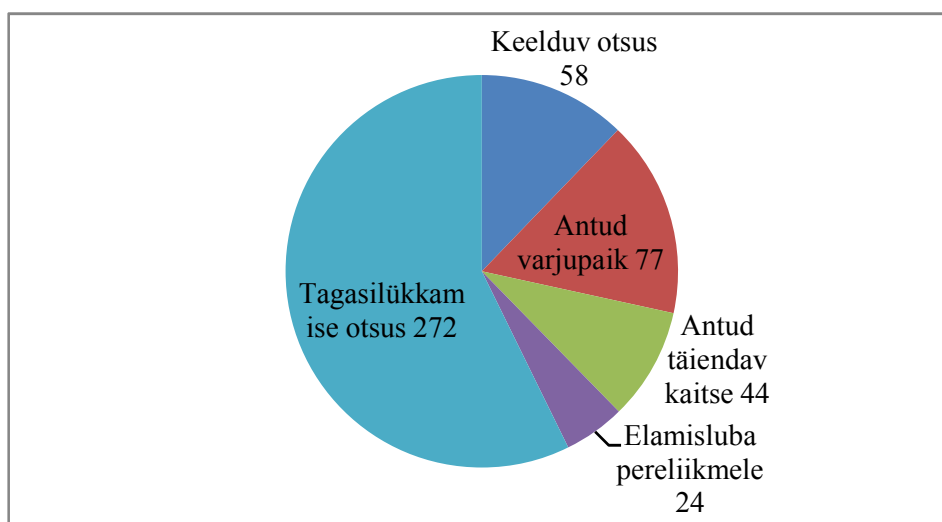
Järgnevalt jooniselt on näha varjupaigataotluste arvu suurenemine aastate lõikes.

Joonis 1. Varjupaigataotluste arv Eestis 1997-2015 I pa (*Ibid*, 2015, lk 1).

Ometi on neist taotlustest rahuldatud vaid vähesed. Alates 1997. aastast on Eestis varjupaika taotletud 757 korral, rahvusvaheline kaitse antud aga ainult 134 inimesele (Raag, 2015, lk 63). Seega on Eestis varjupaigataotlejate arv üks väiksemaid Euroopa Liidus.

Alljärgneval joonisel 2 on näha rahvusvahelise kaitse otsused.

Joonis 2. Rahvusvahelise kaitse otsused Eestis 1997-2015 I pa (Politsei- ja ..., 2015, lk 3)

Kuna Eesti senised kogemused pagulastega on olnud vähesed ja antud valdkonda pole edasi arendatud, kuid andes nõusoleku olla abiks Euroopa pagulaskriisi lahendamisel, oli vaja hakata väljatöötama uusi tegevuskavasid ja meetmeid. Kuna 2016. aastal saabu vaid pagulasi ei saa võtta ühekorde juhtumina, siis on vajalik luua tõhus ja töötav integratsioonipoliitika pagulastega toimetulekuks ja nende lõimimiseks Eesti ühiskonda. Sellega tehti algust 2015. aastal, kui Vabariigi Valitsus töötas välja tegevuskava Euroopa Liidu pagulaste ümberasustamise ja ümberpaigutamise tegevuste elluviimiseks Eestis.

Järgnevalt on joonisel 3 kokkuvõtlikult välja toodud ülevaade tegevuskavas ettenähtud tegevustest nende vastuvõtul, kohanemisest ning hilisemast integreerumisest.

Joonis 3. Tegevused Eestis pagulaste vastuvõtmisel (Kumpas, 2015, lk 58).

Eelnevalt jooniselt on näha, et erinevate teenuste ja tegevuste eest vastutavad erinevad organisatsioonid. Siseministerium töötab välja Eesti rände- ja varjupaigapoliitika ning viib seda ellu oma valitsemisalas oleva PPA kaudu. Üldjuhul tegeleb varjupaigataotluste menetlemisega küll PPA, kes otsustab, kas varjupaigataotlejale antakse rahvusvaheline kaitse või mitte. Praegusel juhul saabuvad Eestisse rahvusvahelise kaitse juba saanud isikud ning nende taotluste menetlemisprotsess jääb vahele. Edasi vastutab Sotsiaalministerium varjupaigataotlejate n-ö sotsiaalse vastuvõtmise eest. Sealt suunatakse pagulased kohaliku omavalitsuse üksusesse, mis võtab rahvusvahelise kaitse saaja vastu ning osutab talle vajaduse korral kaasabi: eluaseme leidmisel, selle üürimisel, remontimisel ja sisustamisel; sotsiaal- ja tervishoiuteenuste saamisel; tõlketeenuse ja eesti keele õppimise korraldamisel; tema õiguste ja kohustuste kohta teabe hankimisel; muude küsimuste lahendamisel. (Rahvusvaheline Migratsioonorganisatsioon, 2012, lk 6)

Seega sarnaselt paljude teiste Euroopa riikide praktikatega on ka Eestis rahvusvahelise kaitse saajate integreerimine ette nähtud toimuma kohalike omavalitsuste toel. Näiteks Rootsi ja Taani on oma integratsioonipoliitika korralduses suure osa tegevustest ja vastutusest suunanud kohalikule tasandile pidades just seda tasandit kõige efektiivsemaks integratsioonipoliitika elluviimisel (Kaldur & Kallas, 2007, lk 6). Paraku on Eestis see senini olnud tagasihoidlik. Erinevad organisatsioonid ei tee piisavalt koostööd. Kohalik omavalitsus jäetakse tihti sellesse ülesandesse peamiseks vastutajaks, kuigi neil puuduvad vajalikud ressursid.

Kui kohalikel omavalitsustel jääb ressursse väheseks, on hea võimalus leida kaasabi erinevatest projektidest. Need ei taga küll järjepidevust, kuid on kohanemisel kindlasti abiks. Edukaid näiteid saab tuua Austria praktikast, kus pagulaste paremaks kohandamiseks ühiskonnas on algatatud mitmeid projekte. Näiteks *Tagesstruktur* (Päevastruktuur) on mõeldud pagulasnoortele, kellel on kooli pooleli jäänud või kes otsivad õppekohta või tööd. Projektis osalevad nad töötubades, saavad koolitusi ja õpivad keelt. See on neil hea võimalus suhelda ja olla tegevuses. Samuti on Austrias palju algatusi vabatahtlike poolt pagulaste abistamiseks. On loodud veebileht, kuhu saab üles laadida abipakkumised neile ning nutitelefonirakendus, mille kaudu näeb, kus ja

millist abi vajavad pagulased inimese lähedal. Sellised nutikad lahendused on tänapäeva kiirelt arenevas ühiskonnas kindlasti tõhusaks lisaabiks. (Mats, 2015, lk 53)

Paralleelselt kohalikku omavalitsusse elama asumisel peab hakkama pagulane osalema kohanemisprogrammis. Kohanemisprogramm koosneb erinevatest temaatilistest, orienteeruvalt ühe päeva pikkustest koolitusmoodulitest. Rahvusvahelise kaitse saanud isikutele pakutakse koolitust inglise, vene, prantsuse ja araabia keeles. Lisaks rahvusvahelise kaitse moodulile on isikul võimalus osaleda baasmoodulis, töö ja ettevõtluse, õppimise, teaduse ning perekonna moodulis, mida pakutakse inglise ja vene keeles. 3- 15 aastastel lastel või noortel on võimalus osaleda lisaks veel laste ja noorte teemamoodulis, mida pakutakse inglise ja vene keeles. Nende moodulite läbimise järel omab kaitse saaja ülevaadet riigi ning ühiskonna toimimise, igapäevase eluolu, töö, õppimise ja perekonnaga seotud teemadel ning oskab vajadusel leida lisainfot. (Vabariigi Valitsus, 2015, lk 17)

Paralleelselt kohanemisprogrammiga on isikul võimalik õppima asuda keeleõppesse. Lõimumisprogrammid rakenduvad pärast kohanemisprogrammi ning esmase keeleõppe läbimist. Lõimumisprogrammide sihtgrupiks on vähelõimunud püsielanikud Eestis, kuid neid saavad vajadusel kasutada ka pagulased. (*Ibid*, lk 18-19)

Lisaks eelnimetatule, tegelevad veel mitmed ametkonnad pagulaste abistamisega paremaks kohanemiseks ja hilisemaks lõimumiseks. Kultuuriministeeriumi ülesanne on toetada Eestis elavate rahvusvähemuste kultuurielu, aidata säilitada nende kultuuri omapära ja keelt, samuti koordineerida Eesti lõimumiskava integratsioonialast tegevust. Haridus- ja teadusministeeriumi ülesanne on ette valmistada vajalikud seadusandlikud võimalused, mis võimaldavad sisserändajatele juurdepääsu haridusele ning toetada nende kohanemist Eesti haridussüsteemis, sh õpetajate täienduskoolituskursuste tellimine, täiendavate õppematerjalide koostamine. Rahvusvahelise kaitse saajal on Eestis viibimise ajal õigus saada Töötukassast tööturuteenuseid ja - toetust samadel õigusaktides sätestatud alustel nagu Eesti püsielanikul. (Rahvusvaheline Migratsioonorganisatsioon, 2012, lk 6)

Osade teenuste osutamise on riik andnud ka eraettevõtetele ja vabaaühendustele. MTÜ Eesti Pagulasabi koduleheküljelt leiab informatsiooni, et Vaos asuvat varjupaigataotlejate majutuskeskust haldab AS Hoolekandeteenused, tugiisikuteenust pakuvad MTÜ Pagulasabi ja MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskus, õigusabi Eesti Inimõiguste Keskus. Migratsiooni ja Integratsiooni Sihtasutus Meie Inimesed, kelle ülesanne on soodustada Eesti ühiskonda lõimumist, koordineerib sisse- ja väljarändega seotud tegevust, avaldab sellekohast teavet ning ülevaateid. Sihtasutus tegutseb selle nimel, et Eestis elavad inimesed jagaksid ühiseid väärtusi ja osaleksid aktiivselt kodanikuühiskonnas, kuid seejuures saaksid Eestis elavad rahvusrühmad säilitada oma emakeele ja kultuuri. Sihtasutus algatab ja toetab Eesti ühiskonna integreerumisele suunatud projekte/tegevust ning koordineerib ressursside tõhusat kasutamist selles valdkonnas. (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon, 2012, lk 6)

Riigikontrolli auditi aruandest (2016) tuleb paraku välja, et Eesti riigil on veel väga palju teha suutmaks täismahus täita kohustusi, mida ollakse võtnud Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusega ning rahvusvaheliste õigusaktidega. Seepärast ongi Riigikontrolli auditi peamiseks soovitusel valitsusele: töötada välja pikaajaline ja süsteemne rahvusvahelist kaitset vajavaid isikuid puudutav aktiivne poliitika ja tegevuskava. (Riigikontrolli aruanne, 2016, lk 2)

2011. aastal Kalduri ning Kallase (Balti Uuringute Instituut) poolt läbi viidud uuringust selgub sama tõsiasja, suurenev rahvusvahelise kaitse saanud isikute arv tekitab vajaduse süstemaatilisema lähenemise väljakujundamiseks koos hästi toimiva integratsioonimeetmete kogumiga. Uuringu analüüs näitas, et seaduses sätestatud lähenemine rahvusvahelise kaitse saanud isikute vastuvõtu korraldamiseks ja integratsiooni soodustamiseks hetkel ei toimi. (Kaldur & Kallas, 2011, lk 4)

Riigikontroll hindas 2016. aasta auditi käigus riigi ja kohalike omavalitsuste valmisolekut võtta Eestisse Euroopa Liidu rändekava alusel vastu rahvusvahelise kaitse saanud ümberpaigutatavad ja ümberasustatavad inimesed. Riigikontrolli hinnangul on riigi ja omavalitsuste valmisolek kiirenevaks pagulaste arvu kasvuks osaline. Auditis hinnatud 17 kohustusest suudab Eesti praegu täita täielikult vaid kolme – riigil on täis valmisolek maksta kaitse saanutele toetusi ja pensione ning omavalitsused suudavad

pakkuda samu teenuseid nagu ülejäänud elanikele. Samuti on töötukassa valmis aitama kaitse saanud hõivesse. Osaliselt suudab riik täita 13 kohustust. Ühe kohustuse täitmiseks on Eesti valmisolek veel vähene: riigis pole välja arendatud võimekust kaitse saanu staatuse perioodiliseks ülevaatamiseks. (Riigikontrolli aruanne, 2016, lk 3)

Varasematest uuringutest ning auditist selgub, et Eesti ei ole olnud valmis, et rändeteema Euroopas niivõrd päevakorda kerkib. Tõhus ning terviklik plaan rändekriisiga toimetulekuks veel puudub. Kiireloomuline ning peamine eesmärk on hetkel töötada välja riigi pikaajaline rahvusvahelist kaitset vajavaid isikuid puudutav poliitika, milles arvestatakse pagulaste hulga võimalikku kasvu ning vajadust neid ühiskonda lõimida. (*Ibid*, lk 3)

Seega selleks, et jõuda Euroopa Liidu liikmesriigina samale tasemele, kui näiteks Austria, Rootsi või Taani, peame eelkõige hakkama mõtlema Eesti riigi sotsiaalsüsteemile tervikuna. Riik peab koostama õigusaktid, mille alusel omavalitsused saaksid hakata tegelema pagulaste lõimumise ja integratsioonipoliitikaga. Samuti tuleks hakata leidma rahalisi vahendeid omavalitsustele, et neil jätkuks ressursse pagulaste hariduse ja heaolu tagamiseks. Selleks aga, et kogu integratsioonipoliitika töötaks kui tervik, tuleks rohkem toetada ja anda laialdasemad võimalused nii eraettevõtetele kui ka vabaaühendustele.

1.3. Pagulaste toimetulek uues ühiskonnas

Suhted ja igapäevane toimetulek on iga inimese elus väga tähtsal kohal. Antonovsky (1998) teooria kohaselt sõltub inimese enesetõhusus ehk see, kuidas ta saab hakkama oma igapäevase elu, toimetuste ja suhetega, sellest, kas maailm on tema jaoks arusaadav ja mõistlik, kas inimene elab stabiilsetes oludes ning kas temas on teatud määral usku ellu ja tulevikku. Sotsiaalseks toimetulekuks vajalikud tingimused erinevad nii inimesiti kui ka ühiskonniti, sõltudes isikust endast ning ümbritsevast keskkonnast. Pagulaste puhul on mõlemad tegurid puudulikud, neid ümbritseb sihtriigis täiesti erinev ühiskond ja nende vaimne tasakaal on samuti habras. Nende puhul on tegemist nii keeleliselt, kultuuriliselt kui ka vanuselisel eristuvate inimestega. Kõik need erisused omavad olulist rolli integreerumisel Eesti ühiskonda. (Antonovsky, 1998)

Probleeme, millega pagulased uues ühiskonnas igapäevaselt kokku puutuvad on mitmeid: isiklikud, majanduslikud, meditsiinilised, sotsiaalsed. Nad vajavad algul uues ühiskonnas kindlat tuge. Kaitset vajavate isikute toimetulekut, kohanemist ja hilisemat lõimumist Eestis toetavad neile pakutavad teenused nagu kohanemisprogramm, tõlketeenus, tugiisikud, keeleõpe, tööturuteenused, vajadusel psühholoogiline nõustamine, ümber- ja täiendõpe, alaealiste ja täiskasvanute tasemeharidus ning erinevad lõimumisteenused. (Vabariigi Valitsus, 2015, lk 3)

Pagulaste olukorda Eestis on käsitletud 2011. aastal Balti Uuringute Instituudi poolt läbiviidud uuringus „Eestis rahvusvahelise kaitse saanud isikute hetkeolukord ning integreeritus Eesti ühiskonda“. Sellest selgub, et ligipääs tööturule ja eelkõige just töökoha olemasolu on üks peamisi aspekte, mis kujundab rahvusvahelise kaitse saanute meelestatust Eesti riigi ja ühiskonna suhtes ning sellest tulenevalt ka nende soovi või soovimatust integreeruda Eesti ühiskonda. Töökoha omandamine loob võimalused oma elu stabiilseks sisseseadmiseks, mis on ebastabiilsetest tingimustest tulnud pagulastele ülimalt oluline. Töökoha puudumine ja sellest tulenev elukoha puudumine tekitab aga omakorda tõrjutuse tunde. Paraku ilmneb, et töölepingu sõlmimisel on rahvusvahelise kaitse saajad sageli kaitsetus olukorras, nad ei valda eesti keelt ega pruugi aru saada lepingus sätestatud tingimustest, samuti ei oska nad oma õiguste eest seista, kuna neil puudub üsna tihti teadmine või info, millised õigused neile kehtivad (Kaldur & Kallas, 2011, lk 14-17)

Probleemid, millega sisserändajad ja nende järeltulijad tööturul silmitsi seisavad ei erine reeglina teiste vähemusgruppide probleemidest, olles peamiselt tingitud madalamast hariduskvalifikatsioonist, vähesest töökogemusest ning suurematest perekondlikest kohustustest. Samas, sisserändajate puhul võib lisateguriks osutuda puudulik riigikeele oskus või nende hariduskvalifikatsiooni tunnustavate dokumentide mittetunnustamine tööandja poolt. (Kaldur & Kallas, 2007, lk 49)

Kohanemisprogrammi raames on pagulastele ette nähtud keeleõpe, kuid enamik kaitse saanud isikutest nendib, et keelekursusi on vähe, järjekorrad on pikad või info nende kohta puudub. Samuti on kursused enamasti lühiajalised, vajalik oleks järjepidev õpe. Pagulaste tugiisikud on välja toonud ettepaneku, et keelekursustel osalemine võiks olla

seotud sotsiaaltoetuste saamisega. See innustaks õppijaid ning tagaks ka riigile nende parema integreerituse. (Kaldur & Kallas, 2011, lk 20-23)

Terje Saar uuris enda 2014. aasta bakalaureuse töös Illuka vastuvõtukeskuses elavate varjupaigataotlejate elukorraldust. Antud lõputöö uuringu tulemustest selguvad juba eelmainitud probleemid. Oli inimesi, kes muretsesid enda õpingute jätkamise pärast, kuid ka neid, kes oleksid soovinud kiiresti tööle minna. Kõige suuremaks probleemiks pidasid pagulased diskrimineerimist, keelelist barjääri kohalikega ja nendest tulenevaid probleeme. Probleemaatiline tundus neile ka vastuvõtukeskuse asukohaline eraldatus ning varjupaigataotlejate tegevusetus nende pagulasstaatuse menetluse ajal. (Saar, 2014, lk 22-33)

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni Artikkel 14 keelab diskrimineerimise selliste tunnuste alusel nagu sugu, rass, nahavärvus, keel, usutunnistus, poliitilised või muud veendumused, rahvuslik või sotsiaalne päritolu, rahvusvähemusse kuuluvus, varanduslik, sünni- või muu seisund (Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon, 1950). Paraku on reaalsus teistsugune, märkimisväärset osa pagulastest diskrimineeritakse uues sihtriigis. Taoline diskrimineerimine ja teised pagulastel tekkida võivad probleemid on Eesti ametkondade jaoks uued väljakutsed ning nende lahendamine aeganõudev protsess.

Tulenevalt eelnevatest uuringutest võib oletada, et uus olukord, kui riiki saabub 550 pagulast, nõuab mitmekülgset kohanemisvõimet sisserändajatelt kui ka põliselanikelt, kuid eelkõige edukat integratsioonipoliitikat riigilt.

1.3.1. Tugiisiku töö pagulase kohandumisel

Johannes Mihkelsoni Keskuse kodulehe kohaselt on Eestis kultuurilised kogukonnad üldjuhul väga väikesed ning mitmel etnilisel grupil need Eestis üldse puuduvad, seetõttu on siia saabunud pagulased tihti isoleeritud ühiskonnast. Neil puuduvad vajalikud teadmised Euroopa ühiskonna kommete ja normide kohta, keeleoskus on enamasti puudulik ning asjaajamine raskendatud. Alapeatükis 1.3. välja toodud probleemide vältimiseks ja paremaks kohanemiseks vajab pagulane uude riiki saabudes enda kõrvale inimest, kel on aega, kes kuulab ja annab vajadusel nõu, pakub turvalisust ning oskab

vahendada informatsiooni. Selleks ongi pagulastel võimalus kasutada tugiisikuteenuse abi.

2016. aastal jõustunud Sotsiaalhoolekande seaduses on varajasest selgemalt sõnastatud tugiisikuteenuse olemus. Selle kohaselt on tugiisikuteenus kohaliku omavalitsuse üksuse korraldatav sotsiaalteenus, mille eesmärk on iseseisva toimetuleku toetamine olukordades, kus isik vajab sotsiaalsete, majanduslike, psühholoogiliste või tervislike probleemide tõttu oma kohustuste täitmisel ja õiguste teostamisel olulisel määral kõrvalabi. Kõrvalabi seisneb juhendamises, motiveerimises ning isiku suurema iseseisvuse ja omavastutuse võime arendamises. (Sotsiaalhoolekande seadus, 2016, §23) Kiviniemi tugiisiku õpikus (1995) mõistetakse tugiisikuteenust kui sõbrasuhtel põhinevat abistamist koheselt peale kriisi või kriisi ajal (Kiviniemi, 1995, lk 15-18). Ohvriabi käsiraamatu (2002) järgi on tugiisik aga inimene, kes materiaalselt kasu saamata aitab hätta sattunud oma eluga uuesti toime tulla (Sotsiaalministeerium, 2002, lk 45).

Väljatoodud definitsioonid annavad tugiisikuteenusele mitmeid erinevaid tahke. Need näitavad, et tugiisiku tööd ei saa rangelt piiritleda kindlate omaduste ega tööülesannetega. Töö peab olema paindlik ja iga konkreetse juhtumi puhul oma lahendusega. Tugiisiku tööd juhivad eelkõige eetilised normid, mis on ka teiste inimsuhtel põhinevate tööde aluseks. Peamine eesmärk on aidata inimene võimalikult iseseisvalt oma igapäevaelu ning toimetustega toime tulema. Teiste aitamine tähendab seda, et aidatakse abisaajat oma probleemidele ise lahendusi leidma ja eelkõige iseennast aitama. Vastastikune usaldus on ühistöö aluseks. (Kiviniemi, 1995, lk 33-45)

Johannes Mihkelsoni Keskus, mis igapäevaselt tegeleb tugiisikute koolitamise ja nende töö koordineerimisega, leiab, et tugiisik on oma olemuselt vabatahtlik, kes abistab sotsiaalsetesse riskigruppidesse kuuluvaid inimesi, aidates parandada või säilitada inimese toimetulekuvõimet (Varep, 2015, lk 22-25).

Tugiisikutöö põhimõtted töötades pagulastega on üldjoontes samad. Rahvusvahelise Migratsioonorganisatsiooni (2012) hetkeolukorra kaardistuses on tugiisikut kirjeldatud kui varjupaigataotlejate ja rahvusvahelise kaitse saajate abistaja Eesti ühiskonda

kohanemisel, suunates ja juhendades neid tööhõive, tervishoiu, hariduse ja sotsiaalteenuste ja teistes valdkondades (Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon, 2012, lk 6).

Vabariigi Valitsuse (2015) tegevuskava kohaselt on riik võtnud seisukoha, et just tugiisikul on keskne roll rahvusvahelise kaitse saajate eluolu sujuval korraldamisel. Tugiisik võtab rahvusvahelise kaitse saaja vastu saabumisel Eestisse ning toetab teda vähemalt esialgsel kohanemisel (kuus kuud) Eesti elu ja oludega. (Vabariigi Valitsus, 2015, lk 12)

Tegevuskavas on määratletud tugiisiku peamised ülesanded alljärgnevalt (Vabariigi Valitsus, 2015, lk 12):

1. regulaarne kohtumine isikuga või perekonnaga,
2. toe pakkumine ja tema nõustamine;
3. suhtlemine kolmandate osapooltega (töötukassa, majutuskeskus, kool või lasteaed, kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja);
4. esmase informatsiooni andmine Eesti riigi ning ühiskonna toimimise ning eluolu kohta;
5. ühiskonda lõimumiseks vajalike kontaktide loomine ning nende vahendamine;
6. vajadusel abistamine eri ametkondadega suhtlemisel (õigusabi, tööotsingud, haridussüsteem, koolituskursused, arstiabi, suhtlemine teiste ametkondade ja organisatsioonidega, mille teenuseid isik vajab).

Johannes Mihkelsoni Keskuses on töötatud välja tugiisiku ametijuhend (lisa 1), kus on samuti nähtavad tugiisiku ülesanded. Samuti neil välja töötatud aruandevormid, koostööjuhised ning nõ hea tahte lepe, milles on kirjas tugisuhte eesmärgid ning piirid, tugiisiku ja kliendi õigused ja kohustused. Tugiisiku ja kliendi vahel sõlmitakse leping (lisa 2), mille järgi kestab nende tugisuhe enamasti kuus kuud, vajadusel aga kuni kolm aastat.

Tugiisikuteenus hõlmab endas tugiisikute individuaalset tööd varjupaigataotlejate ja rahvusvahelise kaitse saanutega, psühholoogilist nõustamist, huvitegevuse korraldamist vastuvõtukeskuses ning tõlketeenuse osutamist. (Rahvusvaheline

Migratsiooniorganisatsioon, 2012, lk 15) Kõik tugiisikud läbivad enne tööle asumist põhjaliku koolituse, kus käsitletakse eetikat, tugisuhte piiride seadmist ja eesmärgistamist, kliendi võrgustiku kaardistamist, abistamisoskuste ja -meetodite omandamist jne. Tugiisikute hoolikas valik, nende koolitus ja superviseerimine on kvaliteetse teenuse eeldus. Johannes Mihkelsoni keskus on olnud pikaajaline ja edukas tugiisikuteenuse pakkuja. MTÜ on arenemisvõimeline ning soovib kohaneda uute olukordadega. Samuti, et tagada pakutava teenuse kvaliteet, on nad tellinud teenuse ekspertiisi. (Varep, 2015, lk 22-23)

Autor toob siinkohal "Varjupaigataotlejatele ja rahvusvahelise kaitse saanud isikutele osutatava tugiisikuteenuse korralduse ja juhtimise kvaliteedi" ekspertiisi raportist välja mõned kitsaskohad ja parendusvõimalused praeguses teenuse osutamise protsessis Johannes Mihkelsoni Keskuses (Kiis, 2015, lk 6-18):

- Oleks oluline tagada tugiisikuteenuse kättesaadavus üleriigiliselt, kuna eeldatavasti jaotuvad pagulased erinevatesse omavalitustesse.
- Tugiisikutöö võiks olla tugiisiku põhitöö, et saavutada suurem pühendumus. Hetkel on küll palju koolitatud tugiisikud, kuid nende rohkus väheste klientidega on tingitud asjaolust, et kõik nad täidavad oma ülesandeid põhitöö või õpingute kõrvalt.
- Tugiisikuid värvates tuleks pöörata teadlikult tähelepanu, et oleks võimalikult palju erinevaid inimesi (sugu, vanus, kogemus). Sel juhul on võimalus vajadusel kliendil tugiisikut vahetada, sest töö aluseks on kliendi ja tugiisku omavaheline sobivus, mis võib mõnel juhul mitte tekkida. Samuti kaaluda tugiisikute koolitamist moodulite kaupa (baasteadmised enne töötamist, edasine õpe töötamise ajal), et vähendada ressursi kulu kui tugiisik jääb reservi.
- Johannes Mihkelsoni Keskus peaks kaaluma uusi infokanaleid teavitamiseks inimesi enda poolt pakutavast teenusest. Koostööpartnerite kaudu hetkel see info peamiselt liigub, kuid lihtsasti peaks info olema kättesaadav ka internetis koduleheküljel ning Politsei- ja Piirivalveameti vastavates osakondades.
- Tõlketeenuse suurendamine. Tugiisikuteenus ei saa pakkuda terviklikku abi, kui teised teenused on puudulikud. Kuna teenuse vajajate maht suureneb, siis on

vaja mõelda kiirema ja tõhusama süsteemi peale, mis tagaks vajadusel tõlketeenuse pagulastele.

- Tuleks hinnata teenuse tulemuslikkust. Tagasiside vajalikkus klientidelt, tugiisikutelt ja koostööpartneritelt.

Ekspertiisi raportis tuuakse välja ka konkreetne ettepanek Sotsiaalministeeriumile ja Siseministeeriumile: "Sõnastada selgelt riigipoolne visioon tugiisikuteenuse eesmärgist ja rollist varjupaiga taotlejate ja rahvusvahelise kaitse saajatega tehtavas töös" (Kii, 2015, lk 18).

Kokkuvõtteks võib öelda, et tugiisik on abiks kohalikule omavalitsusele pagulase paremal kohanemisel. On oluline, et tugiisik ei oleks ametiisik. Ta loob kliendiga usalduslikuma suhte, läheneb kliendi probleemidele juhtumipõhiselt ning teeb paremat võrgustikutööd kui kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja jõuaks.

2. UURIMUS VÄÄRIKATE ÜLIKOOLI EAKATE VALMISOLEKUST OLLA ABIKS PAGULASTE KOHANEMISEL

Järgnevas peatükis antakse ülevaade lõputöö uurimisülesannete täitmiseks läbi viidud uurimusest. Käesoleva peatüki esimeses alapeatükis tutvustatakse Tartu Ülikooli Pärnu kolledži Väarikate Ülikooli. Teises alapeatükis kirjeldatakse uurimuse läbiviimist, meetodit ja valimit. Kolmandas alapeatükis analüüsitakse saadud tulemusi ning neljandas alapeatükis tuuakse välja, lähtuvalt uurimusetulemustest, autori poolt järeldused ja ettepanekud.

2.1. Tartu Ülikooli Pärnu kolledži Väarikate Ülikooli tutvustus

Õppimine on tänapäeval eluaegne protsess. Olenemata vanusest pole kunagi liiga hilja midagi uut õppida või õpitud korrata. Uued teadmised ja oskused tagavad inimestele ka parema toimetuleku. (Heli, 2015) Tartu Ülikooli Pärnu kolledži koduleheküljelt (<http://www.pc.ut.ee/>) leitava informatsiooni kohaselt alustas Pärnus Väarikate Ülikool 2010. aastal, et kaasata aktiivselt haridusellu ka ühiskonna väärrikam ja vanem generatsioon. Eesmärgiks on anda 50-aastastele ja vanematele Pärnumaa elanikele teavet ühiskonnas toimuvate protsesside ja muutuste mõistmiseks, eluteel võrdväärseks liikumiseks ning aktiivseks võimetekohaseks osalemiseks ühiskondlikus elus.

Väarikate Ülikooli kursuse raames pakutakse eakatele nii loengud erinevatel päevakajalistel, poliitilistel, teaduslikel ja üldharivatel teemadel, toimuvad vestlusringid, õpikojad, õppekäigud ja ekskursioonid. Eelnimetatu aitab eakatel arendada isiksust, loovust, andeid, initsiatiivi ja sotsiaalset vastutustunnet. Samuti loob Väarikate Ülikool häid võimalusi eakate omavaheliseks suhtlemiseks ning põhjuse tulla eakal inimesel

kodusest rutiinist välja. Väärikate Ülikooli õppurite huvi uute teadmiste ja oskuste omandamise vastu tagab neile kindlasti vaimse tervise parema säilimise kõrges eas.

Väärikate Ülikooli populaarsust näitab asjaolu, et õppurite kohad täituvad kiiresti ning sellest tulenevalt mitte kõik ei pääse nimekirja. Igal aastal on osavõtjaid ja lõpetajaid üha enam. See näitab, et Väärikate Ülikool ühendab endas aktiivseid ning õpihimulisi eakaid, kes peavad oluliseks enda teadmisi ja oskusi täiendada. Heli (2015) on enda seminaritöös iseloomustanud Pärnu Väärikate Ülikooli õppureid kui „vitaalsed eakad“ - neil on positiivne eluhoiak ja motivatsioon uute muutustega kaasa minna (Heli, 2015). Autori arvates on väarikate seas hetkel palju kasutamata ressursi, mida võiks ühiskonnas paremini rakendada. Neil on aega, õpihimu ja elukogemust. Seega tuleks pakkuda neile rohkem võimalusi andmaks enda panus ühiskonna hüvanguks, näiteks abistades võimaluste piires vabatahtliku tööga.

2.2. Uuringu läbiviimine, meetod ja valim

Lõputöö uuringu läbiviimiseks on püstitatud järgnevad uurimisküsimused:

1. Milline on Väärikate Ülikooli tegevuses osalevate eakate suhtumine peatselt Eestisse saabuda võivatesse pagulastesse?
2. Millised tegurid mõjutavad eakate suhtumise kujunemist?
3. Kui palju hoiavad eakad end antud teemaga kursis ning kui tihti on pagulasteema päevakorras nende igapäevaelus?
4. Kas ja mil viisil oleksid eakad valmis panustama pagulaste kohanemisse?
5. Kui paljud eakad oleksid valmis pagulasi abistama vabatahtliku tugiisikuna?
6. Milliseid probleemkohti näevad eakad antud protsessis ja milliseid on nende ettepanekud?
7. Millised on pagulasele tugiisikuteenuse osutamise omapärad ning milliseid probleeme kohanemise protsessis näeb antud valdkonna ekspert Juhan Saharov?

Käesoleva töö empiirilise uurimuse läbiviimiseks kasutati kombineeritud meetodit. Esmase uurimismeetodina kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit ehk täpsemalt, andmete kogumiseks paluti Väärikate Ülikooli õppuritel täita ankeetküsimustik. Teisese uurimismeetodina kasutati kvalitatiivset meetodit, kus antud teemaga tutvumiseks ja eksperdi arvamuse välja selgitamiseks viidi läbi intervjuu Johannes Mihkelsoni Keskuse tugiisikuteenuse juhi Juhan Saharoviga.

Põhjus, miks lõputöö analüüsiks kasutati kvalitatiivset meetodit, oli eelkõige selles, et kvalitatiivse uurimuse lähtekohaks on tegeliku elu kirjeldamine, milles püütakse uurida objekti võimalikult tervikuna (Hirsjärvi *et al.*, 2005, lk 152). Sellest tulenevalt viidi läbi struktureeritud intervjuuna Johannes Mihkelsoni Keskuse tugiisikuteenuse juhi Juhan Saharoviga, et saada parem ülevaadepagulastele mõeldud tugiisikuteenusest ning pagulaste senisest kohanemisest Eesti mastaabis. Autor valis intervjuu, sest selle käigus võib vastustest olenevalt valida paindlikult alternatiivseid jätke, kõrvaldada täpsustavate küsimustega ebaselgus, süveneda lisaküsimustega huvi pakkuvaisse probleemidesse (Kidron, 2007, lk 80). Autor valis intervjuueeritavaks Juhan Saharovi, kuna tegemist on antud valdkonna ühe eksperdiga, kes tegeleb Eestis pagulaste ja nende tugiisikutega igapäevaselt ning valdab seetõttu teemat hästi. Intervjuu viidi läbi ettevalmistatud küsimuste põhjal 1. veebruaril 2016, intervjuu kestis umbes 60 minutit ja see salvestati diktofonile. Intervjuu küsimused on välja toodud lisa 4.

Kvantitatiivset meetodit kasutati Väärikate Ülikoolis õppivate eakate pagulastesse suhtumise ja abistamisvalmiduse uurimiseks. Uurimisinstrumentiks oli autori koostatud ankeetküsimustik (lisa 3). Ankeet valiti uurimisinstrumentiks eelkõige seetõttu, sest see on käepärane meetod, millega saab uurida inimeste hoiakuid, uskumusi, eelarvamusi, aga ka nende veendumuste tugevust, kindlust ja mõjutatavust, katseisikute teadmisi, käitumismotiive, materiaalsel olukorda jm (Kidron, 2007, lk 74).

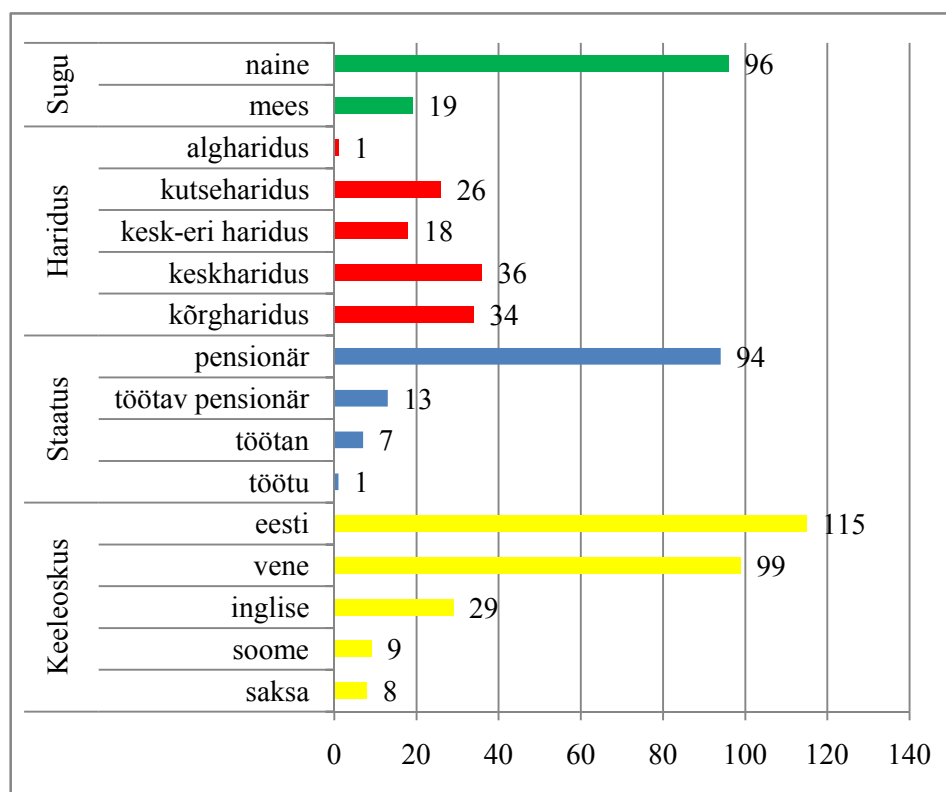
Ankeetküsimustik Väärikate Ülikooli eakatele koosnes 16 küsimusest ning see tehti võimalikult lühike, et tagada suur vastanute protsent. Ankeeti täitnud inimeste vastused jäid anonüümseks ning selle täitmine oli vabatahtlik. Ankeetküsimustik sisaldas endas peamiselt valikvastustega küsimusi, mille puhul olid variandid ette antud ning küsimusest olenevalt sai vastata ühe või mitme variandiga. Teatud valikvastustega küsimuste järel jäeti vastajale võimalus vajadusel täpsustada või põhjendada oma vastust. Viienda küsimuse järel, kus tuli hinnata suhtumist pagulastesse, sai pikemalt põhjendada eelnevalt antud hinnangut. Vabas vormis sai vastata ka kahele viimasele küsimusele: tuua välja tekkida võivad probleemid pagulaste lõimimisel ja teha ettepanekuid nende paremaks lõimimiseks.

Uuring viidi läbi 17. veebruaril 2016. aastal. Paber kandjal küsimustik jagati laiali Väärikate Ülikoolis toimunud loengus õppuritele personaalselt. Auditooriumis oli hinnanguliselt 250 õppurit, laiali jagati umbes 150 ankeeti, neist saadi tagasi 115. Sellest tulenevalt oli vastajaid 46% loengus osalejatest. Paraku ei olnud paljud väärikad nõus ankeeti täitma. Põhjus, miks osalejate protsent nii väike oli, võis olla eelkõige see, et ollakse tüdinenud antud teemast või omatakse väga vastuolulist suhtumist pagulastesse. Samuti jäi ankeete täitmata, kuna rahvast oli palju ning samal ajal, kui autor selgitas ühele grupile uurimuse eesmärgi, läksid teised õppurid kõrvalt mööda loengusse ning jäid ankeedist ilma. Oli ka üliõpilasi, kes võtsid ankeedi vastu, kuid ei tagastanud seda hiljem autorile.

Saadud tulemused võetakse kokku ja analüüsitakse Microsoft Exceli programmi abil, seostades neid teoreetilises osas väljatoodud aspektidega. Väljavõtted küsimustikest ja intervjuust on töös toodud kaldkirjas ja tähistatud jutumärkidega. Käesolevas töös kasutab autor viitamissüsteemi, kus R tähendab respondentit ning sellele järgnev number näitab, mitmes vastaja ta on. Näiteks R5 tähendab, et kasutatakse viienda vastaja tsitaati. Väljavõtteid intervjuust eksperdiga tähistatakse tähega "E".

Valimi moodustas 115 Väärikate Ülikooli õppurit, kes täitsid ankeetküsimustiku ning üks ekspert, kellega viidi läbi intervjuu.

Järgneval joonisel on välja toodud ankeetküsimustikule vastajate demograafilised andmed.

Joonis 4. Valimi kirjeldus, respondentide arv (autori koostatud).

Jooniselt näeme, et naissoost vastajaid oli 96 (83,5%) ja meessoost vastajaid 19 (16,5%). Nendest andmetest võib oletada, et naised on aktiivsemad uurimustes osalejad kui mehed, kuid tuleb arvestada ka asjaolu, et naised õpivad Väärikate Ülikoolis rohkem kui mehed. Vastajate seas oli esindatud viis erinevat haridustaset, kõiki peaaegu samaväärselt. 36 vastanul oli keskharidus, 34 kõrgharidus ning algharidus oli vaid ühel meesterahval. Respondentidest olid enamus, 107 inimest (93%), pensionärid. Kõik vastajad räägivad eesti keelt, vene keelt oskavad 99 (86%) vastajat.

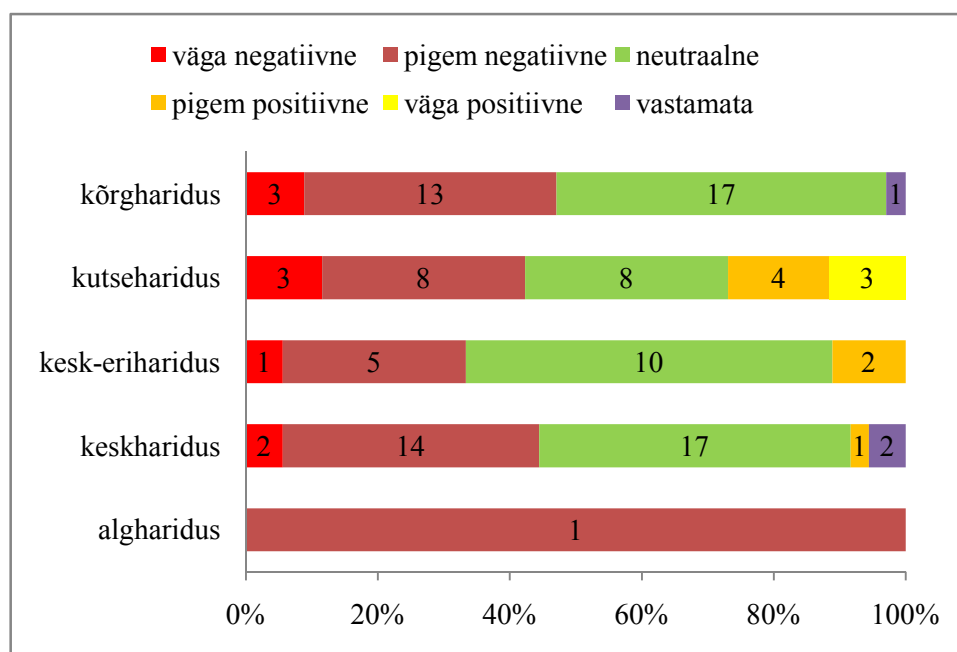
Kokkuvõtvalt võib öelda, et valimisse kuulus erineva soo, haridustaseme ja keeleoskusega õppureid. Tulemuseks oli naissoost vastajate ülekaal, ülekaalukas vene keele oskus ning haridustasemete varieeruvus. Staatusena ühiskonnas oli vastajatel valdavalt pensionär. Vähem esines töötavaid inimesi ja töötavaid pensionäre, seega ei saanud autor võrrelda vastuseid respondentide hõivatusel tööturul.

2.4. Uuringutulemused

Järgnevates peatükkides on eraldi analüüsitud uurimustulemusi, mis käsitlevad vastajate suhtumist pagulastesse ning nende abistamisvõimalusi. Tuuakse välja ka tekkida võivad probleemid, mida vastajad näevad pagulaste Eestisse saabumisel ja ettepanekud paremaks lõimumiseks.

2.4.1. Suhtumine pagulastesse

Uurimuse üks peamistest ülesannetest oli välja selgitada eakate õppurite suhtumine pagulastesse ning võimalikud tegurid ja asjaolud, mis seda on mõjutanud. Alljärgnev joonis kirjeldab, milline on vastajate suhtumine pagulastesse hinnates seda viie palli skaalal. Võrreldud on suhtumist erinevate haridustasemega inimeste vahel.

Joonis 5. Suhtumine pagulastesse haridustasemete järgi, respondentide arv (autori koostatud).

Jooniselt 5 näeme, et valdavalt on vastajate hinnang olnud neutraalne (52 inimest ehk 45,2%) või pigem negatiivne (41 inimest ehk 35,7%). Võrreldes suhtumist ja vastajate haridustaset, siis võib täheldada, et kõrgharidusega inimestest ei ole keegi hinnanud suhtumist paremaks kui neutraalne. Algharidusega inimeste suhtumine on 100% pigem

negatiivne. Paraku on algharidusega respondente ainult üks ning järeltuste tegemiseks on sellest vähe. Enim positiivset suhtumist pagulastesse tõdevad kutseharidusega vastajad. Keskmine suhtumine pagulastesse, hinnates seda viie palli skaalal, oli hinne 2,59. Põhjendatud eelneva hinnangu andmist on mitmeti. Eelkõige näib suhtumist mõjutavat meedia kajastused ning teiste Euroopa riikide senised kogemused. Mitmed vastajad on märkinud, et nende suhtumist mõjutavad negatiivsed eelarvamused pagulaste usu ja kultuuri suhtes.

Mõned näited negatiivse hinnangu andnud vastajate põhjendustest:

R100: "Saksa kogemuste põhjal - ei lõimu, hoiavad omaette, suhtuvad üleolevalt ja nõudlikult vastuvõtjatesse."

R57: "Iga kultuuri- ja usukeskkond peab elama oma kogukonnas. Meile ta ei sobi (kogemused välisriikidest)."

R88: "Meie riik on liiga vaene, et panustada raha sinna. Võõras kultuur, uued haigused, vägivald."

R115: "Vao keskus, TV nähtu põhjal. Pagulaste hulgas on enamus noored mehed, kes paistavad silma enesekesksusega ja ei soovigi meie ühiskonda sulanduda."

R62: "Eestis on niigi suur protsent teisi rahvusi. Eesti keele ja meelega säilimise nimel."

R25: "Ei soovi võõramaalasi suures koguses, hirmud."

Kõige enam vastajaid on hinnanud suhtumist number kolmega ehk neutraalseks ning mõned nende põhjendused on järgnevad:

R87: "Pagulasi on alati olnud, seni ei ole Eestis elavate pagulaste kohta midagi halba kuulnud."

R46: "Kui on tõeline pagulane, suhtun positiivselt. Parema elu nõudjatele - ei!"

R98: "Kui pole kohalikule elukorraldusele segav, pole probleemi."

R105: "Kui on võimatu elu oma kodumaal, tuleb aidata."

R20: "Püüan olla salliv, samas hirmutab kui tuleb liiga palju."

Eelnevatest põhjendustest saab järeldada, et suhtumist neutraalseks hinnanud respondendid on avatud ja mõistvad pagulaste tuleku suhtes. Samas vastajate põhjendustest jääb autorile mulje, et tuntakse hirmu uue ja senisest erineva olukorra ja inimeste ees. Mitmed vastajad toovad välja ka kogemuste puudumise ning hindavad suhtumist samuti neutraalseks.

R41: "Ei ole kogemusi nendega."

R112: "Tegelikult ei ole ju veel ühtegi näinud."

Positiivselt hindas suhtumist 10 (8,7%) respondent. Mõned näited põhjendustest:

R7: "Suhtun kõikidesse rahvustesse positiivselt."

R77: "Ela ise, lase teistel ka elada."

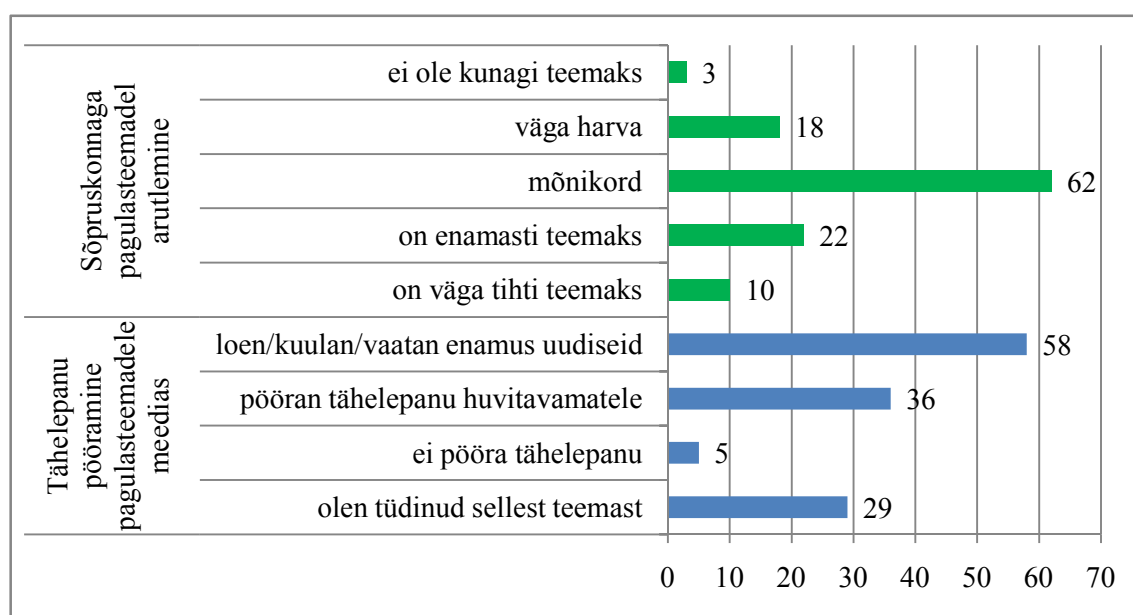
R109: "Elu eesmärk planeedil maa on luua rahule rajatud ühtsuse-pere. Ühtsus läbi erinevuste on väärtus, mis teeb meid tugevaks, ühendab meid."

Antud küsimuse vastuseid analüüsid selgub aga tõsiasi, et respondendid on saanud veidi valesti aru valiku põhjendamisest. Autor pidas vajalikuks põhjendada, millest on tingitud eelnev hinnang suhtumisele ja mis on avaldanud mõju suhtumise kujunemisele (näiteks meedia, sõbrad, varasemad kokkupuuted jne). Vastused olid enamasti üldised ning ei anna soovitusi väga head ülevaadet. Samuti jätsid palju respondendid antud küsimusele vastamata.

Autor eeldas, et suhtumises võib olulist rolli omada ka asjaolu, kas inimestel on varasemaid kokkupuuteid välismaalaste või pagulastega. Selleks oli ankeedi alguses küsimused, kas nende peres on teiste rahvuste esindajaid ja kas neil on tutvusringkonnas välismaalasi. Kümnel vastajal oli üks vanematest teise rahvuse esindaja, 52 vastajal oli perekonnas või tutvusringkonnas välismaalasi, kuid tundub, et need asjaolud siiski ei ole mõjutanud nende suhtumist pagulastesse, sest antud inimeste hinnangud olid väga erinevad. Eeldades, et ka varasemate suhete iseloom välismaalasega võib omada

hinnangut andes rolli, uuris autor neilt vastajatelt, kuidas on neil omavahelised suhted. Omavahelisi suhteid iseloomustas 52 vastajast 49 inimest kui "head suhted". Samas, 80% respondentidest, kes hindasid suhtumist pagulastesse positiivseks, vastas, et tema tutvusringkonnas või perekonnas on välismaalasi ning nende omavahelised suhted on head. Järelduse tegemiseks on andmeid siiski vähe.

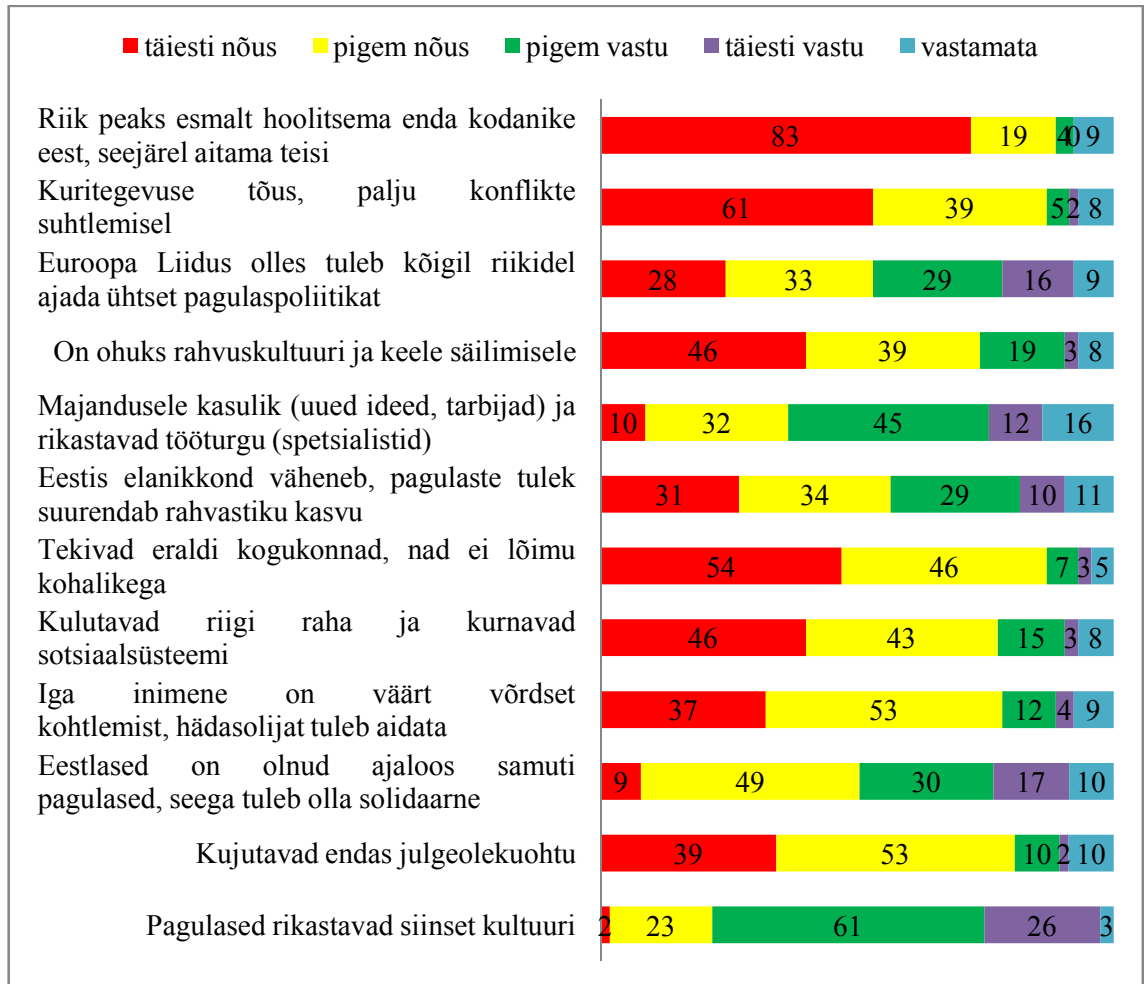
Järgnevalt uuris autor, kui tihti on pagulastega seonduv teemaks vastajate sõpruskondade kokkusaamistel ning kui palju pööravad nad tähelepanu meedias kajastavatele pagulasteemadele. Joonisel 6 on välja toodud tulemused.

Joonis 6. Tähelepanu pööramine pagulasteemadele ja sõpruskonnaga pagulasteemadel arutlemine, respondentide arv (autori koostatud).

Jooniselt 6 näeme, et valdav osa vastajatest (62 inimest ehk 54%) arutleb sõpruskonnaga pagulasteemadel "mõnikord". Ainult kolmel vastajal ei ole pagulasteemad kunagi arutlusel sõpradega koos viibides. Sellest võib järeldada, et inimesed soovivad arutleda taolistel tähtsatel teemadel. Joonise teiselt poolt on näha, et 94 inimest ehk 82% vastajatest pöörab rohkem või veidi vähem tähelepanu meedias kajastavatele pagulasteemadele. See näitab, et inimesi see teema huvitab ja nad püüavad end meedia vahendusel kursis hoida. Paraku on seda aktuaalset teemat kajastatud väga palju ning nagu vastustest näha on ka 29 (25%) vastajat sellest teemast tüdinenud.

Järgnevalt oli vastajatele esitatud 12 väidet pagulaste kohta ning palutud neil hinnata kuivõrd nad väljatoodud väitega nõustuvad. Väited on autori poolt koostatud, kasutades meedias enim levinud arvamusi pagulastest. Joonisel 7 on respondentide hinnangud väidetele.

Joonis 7. Vastajate suhtumine üldlevinud väidetes, respondentide arv (autori koostatud).

Jooniselt näeme, et kõige enam oli ühiseid arvamusi kahe esimese väite puhul. 83 inimest (72%) inimestest on täiesti kindlal arvamusel, et riik peaks esmalt hoolitsema enda kodanike heaolu eest ning seejärel aitama teisi. 61 inimest (53%) on täiesti nõus väitega, et kuritegevuse hulk suureneb ja võib tekkida palju konflikte suhtlemisel. Kui jagada hinnangud kaheks: nõustuvad (täiesti nõus ja pigem nõus) ning vastu (pigem vastu ja täiesti vastu), siis näeme, et enamuse väidetega ollakse nõus. Vähem ollakse

nõus väidetega, et pagulaste tulek on majandusele kasulik tuues uusi ideid, tarbijaid ja spetsialiste ning et pagulased rikastavad siinset kultuuri. Kuna väiteid on nii negatiivseid kui ka positiivseid, saab järeldada, et suhtumist mõjutavad erinevad asjaolud. Respondendid ei ole nõus kõigi negatiivsete väidetega pagulaste kohta, sama kehtib positiivse tagasiside kohta.

Enam-vähem võrdselt vastanuid, nii nõustuva kui mitte nõustuva poole pealt, on väidetele, et Euroopa Liidus olles tuleb kõigil riikidel ajada ühtset pagulaspoliitikat. Samuti, et Eesti elanikkond väheneb ning pagulaste tulek võib suurendada rahvastiku kasvu. Eestlased on olnud ajaloos samuti pagulase staatuses, seega tuleks olla solidaarne ka saabuvatesse pagulastesse. Eelnev näitab, et inimeste arvamused lähevad nendes väidetes kõige enam lahku.

Valdav osa respondente (87%) nõustub väitega, et pagulastel tekivad eraldi kogukonnad ning nad ei lõimugi meie kultuuriga. Samuti nõustutakse suures osas väidetega, et pagulased kujutavad endast julgeolekuohtu ning on ohuks keele ja rahvuskultuuri säilimisele. See näitab jällegi juba eelnevatest vastustest välja tulnud respondentide hirmu uues olukorras.

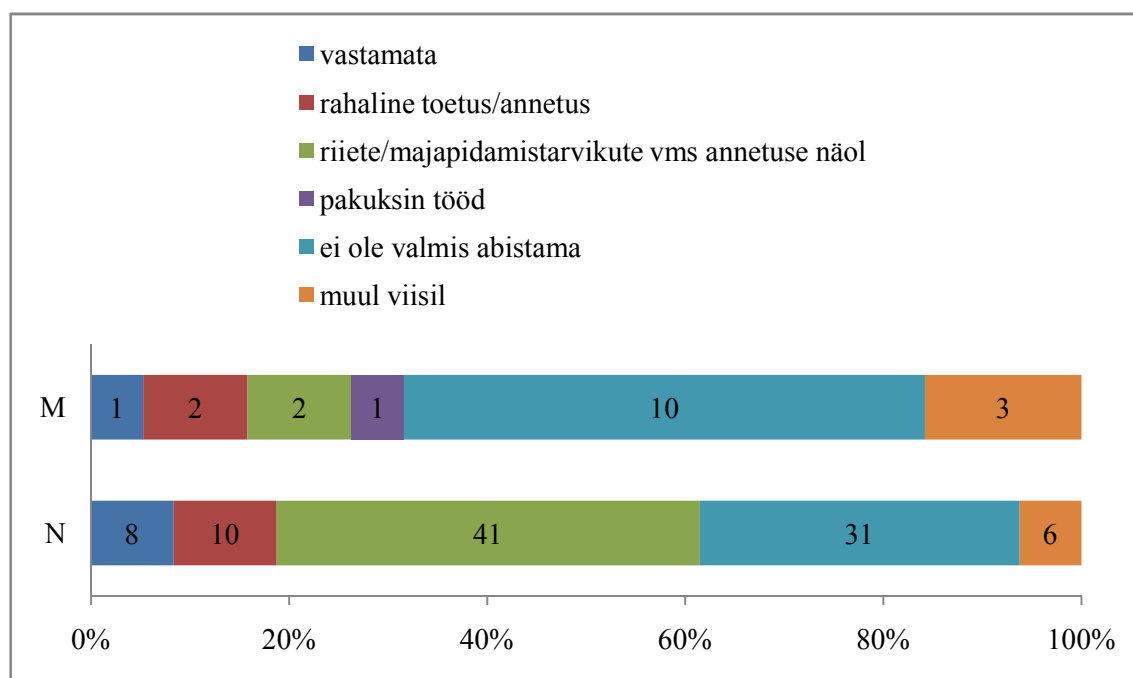
E: "/.../ Pagulastel on Eestis n-ö üksikus olekus olek - siin ei ole saabuvate pagulaste kogukondi. Nad on esimene põlvkond, esimene laine. Pole tuttavaid veel ees. Soomes, Rootsisis on kohalikku keelt oskavad pagulased neid ees ootamas, kes aitavad paremini kohaneda ning võtavad enda kogukonda nad."

Eeltoodud eksperdi arvamusele ja teooria osas välja selgitatule, et Eestis on erinevaid kultuurilisi kogukondi väga vähe, võib öelda, et pagulaste endi kogukondade tekkimine Eestis on vähetõenäoline. Seega kokkuvõtvalt on respondentide suhtumine pagulastesse eelkõige neutraalne või pigem negatiivne. Suhtumise mõjutajana tuuakse eelkõige välja meedia kajastused teistes Euroopa riikides toimuvast ning hirm pagulaste usu ja kultuuri erinevuse suhtes. Vastustest selgus veel, et respondendid hoiavad end enamasti pagulasteemaga meedia vahendusel hästi kursis, kuid paljud on sellest teemast juba ka tüdinenud. Küsimusele, kui tihti on pagulastega seonduv teemaks sõpruskonna kokkusaamistel, oli peamiseks vastuseks "mõnikord". Väidetes suhtumisel tõusid esile

nõustumine, et Eesti riik peaks eelkõige hoolitsema enda kodanike heaolu eest, seejärel aitama teisi ning hirm, et kuritegevus kasvab pagulaste saabumisel Eestisse. Peale respondentide suhtumise uurimist soovis autor välja selgitada ka nende valmisoleku ja võimalused olla abiks pagulaste kohanemisel.

2.4.2. Vastajate valmisolek olla abiks pagulaste kohanemisel

Uuringu käigus soovis autor uurida respondentide valmisolekut olla abiks pagulaste kohanemisel. Küsimusele, mil viisil oleksite valmis panustama pagulaste abistamisse oli võimalik valida kaheksa valikuvõimaluse vahel ning üheksanda puhul kirjutada ise, millisel muul sobival viisil. Märkida võis ka mitu varianti. Kokku saadi vastuseid 125, 10 vastajat valis kaks abistamisvõimalust, üheksa jättis vastuse märkimata ning samuti üheksa valis abistamisvõimaluseks mõne muu viisi. Järgnevalt näitab autor piltlikult joonisel 8 vastajate poolt valitud variante abistamiseks. Vastused on jagatud soo põhiselt.

Joonis 8. Abistamisvalmidus soolises võrdluses, respondentide arv (autori koostatud).

Jooniselt võib näha, et meeste seas on enim valitud variant, et ei olda valmis pagulasi abistama. Kokku ei ole valmis pagulasi abistama 35,7% respondentidest. Naiste seas on

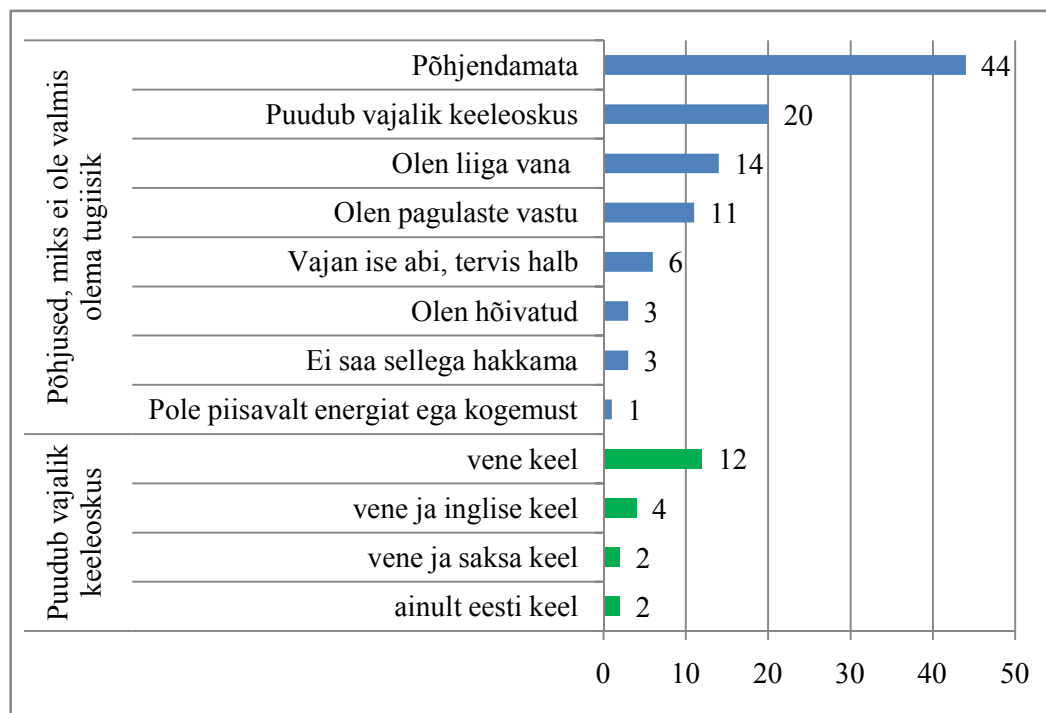
populaarseim abistamine riiete/majapidamistarvikute vms annetuse näol. Naiste ja meeste arvestuses kokku on sel viisil valmis abistama 43,5% vastajatest. Vaid üks mees ja üks naine oleksid valmis pagulasele tööd pakkuma ning kaks naisterahvast, kes oleksid valmis abistama vabatahtliku tugiisikuna.

Mitte ükski respondent ei valinud vastusevariante „pakuksin transporditeenust“ ja „annaksin ajutist peavarju“. Muul viisil abistamise juures toodi välja sõbralikku ja julgustavat suhtumist pagulastesse, võimalikku rahalist abistamist nende kodumaal. Üks vastajatest arvas, et pagulased võiks ennast ise abistada ning üks vastaja kirjutas, et puuduvad igasugused võimalused abistamiseks. Samas, kui arvestada kõik abistamisvõimalused kokku (jättes välja pole valmis abistama ja vastamata), siis näeme, et 65,2% respondentidest on ühel või teisel viisil valmis panustama pagulaste abistamisse.

Järgnevalt uuris autor, kas respondentid on varasemalt kokku puutunud tugiisikuteenusega. Tugiisikuteenuse definitsioon oli igaksjuhaks toodud küsimuse lõppu, juhul kui keegi vastajatest ei peaks teadma, mida antud teenus endast täpsemalt kujutab. 13% vastajatest oli varasemalt kokku puutunud tugiisikuteenusega, 81% mitte. 6% oli jätnud küsimusele vastamata.

Autor eeldas eelneva küsimusega, et see kas respondent teab ja on kokku puutunud varasemalt tugiisikuteenusega, võib mõjutada tema vastust küsimusele, kas ta oleks valmis olema pagulasele vabatahtlik tugiisik. Vaid 4% (5 naisterahvast) oleks nõus olema pagulasele vabatahtlik tugiisik, 89% respondentidest oli valinud eitava variandi ning 7% oli küsimusele jätnud vastamata. Kahjuks ei tulnud välja seost eelneva kokkupuutega tugiisikuteenusega ja võimalikuks tugiisikuks olemise vahel. Respondentidel, kes oleksid valmis olema vabatahtlikud tugiisikud, neist kahel on olnud varasem kokkupuude tugiisikuteenusega, kahel mitte ja üks oli jätnud vastamata.

Järgneval joonisel 9 on välja toodud respondentide põhjendused, miks vastati eitavalt tugiisikuks olemisele. Kuna paljud vastajad põhjendasid otsust puuduliku keeleoskusega, siis on joonise teises osas autor välja toonud antud põhjenduse kirjutanute keeleoskused.

Joonis 9. Põhjused, miks ei ole respondendid valmis olema pagulasele tugiisikuks, respondentide arv (autori koostatud).

Kahjuks jättis enamus respondente põhjendamata, miks ei soovita olla pagulasele tugiisik. 20 respondenti vastas, et ei ole valmis olema tugiisik, kuna puudub vajalik keeleoskus. Ometi on 12 respondenti nendest eelnevalt vastanud, et oskab vene keelt ning 4 respondenti inglise keelt. Võimalik, et inimestel on tekkinud arusaam, et tugiisikutöös on vajalik vaid inglise, araabia vms keele oskus. Tegelikult on vene keele oskus väga oluline ning nõutud ka tugiisku tööle võtmisel. Eestis on seni olnud mitmeid Ukraina sõjapõgenikke, kelle suhtluskeeleks on samuti vene keel. Viiest vastajast, kes valisid variandi, et oleksid valmis olema pagulasele tugiisik, oskas kaks inimest inglise keelt ning kolm vene keelt, lisaks osatakse saksa ja soome keelt.

Küsimustiku alguses oli küsitud respondentide staatuse kohta ühiskonnas, kas nad on pensionärid, töötud või töötavad. Autor eeldas, et saab võrrelda tugiisikuks olemise valmidust vastajate hõivatustasemetega. Näiteks kui inimene töötab põhikohaga, siis ei pruugi tal olla aega võtta endale lisakohustusi ning olla veel ka tugiisik. Paraku olid enamused respondendid (93%) pensionärid. Jooniselt 9 näeme, et kolm inimest (kes on märkinud end samuti pensionäriks) on põhjendanud siiski otsust väitega, et nad on liialt hõivatud.

Enne küsimust, kas vastaja oleks valmis olema pagulasele vabatahtlik tugiisik, oli lisatud ka küsimus, kas peetakse oluliseks, et pagulasel oleks võimalus kasutada tõlgi abi. Autor pidas antud küsimust oluliseks, sest eeldas, et mõni vastaja ei julge olla tugiisik kuna kardab, et ei oma piisavalt vajaminevat keeleoskust. 53% vastajatest pidas oluliseks, et pagulase tugiisikul oleks võimalik kasutada tõlgi abi, 10% arvates ei oleks seda vaja, 30% vastajatest ei osanud vastata ning 8% oli jätnud antud küsimusele vastamata.

E: "Peamiselt kasutame araabia keele tõlke. Tõlke ei ole palju, nad ei ole koguaeg ka kättesaadavad /.../ Igapäevaselt võimatu kasutada. Tuleb mõelda ka sellele, et ei saa inimest ära hellitada, et ta saab koguaeg araabia keele tõlget ning ise ei proovi suhelda. Kasutatakse tähtsatel koosolekutel, asjaajamisel /.../"

2.4.3. Vastajate püstitatud probleemid ja ettepanekud

Ankeedi kaks viimast küsimust oli avatud küsimused, kus autor ootas pikemaid vastuseid. Respondentidele anti esmalt võimalus välja tuua probleeme, mis võivad tekkida pagulaste Eestisse saabumisel. Paraku jättis oma arvamuse avaldamata 33% vastajatest. Põhjuseks võib olla nii tüdimus antud teemast, kiirustamine loengusse või ka asjaolu, et paljud inimesed ei taha pikalt kirjutada (eelistavad valikvastuseid). Kõige sagedamini mainitud probleemid olid seotud pagulaste usuga, keelebarjäär nende ja eestlaste vahel, vägivalda kasv ning nende kultuuri liialt suur erinevus Eesti kultuuriruumiga. Siinkohal mõned neist:

R51: "Moslemite kultuur, tavad, tõekspidamised on väga erinevad kristlusest. Nad ei soovi, nagu on näha teiste riikide kogemusest, üldse arvestada selle maa seadusi ja kultuuri. Kogemusi on vene perekonnaga suhtlusest ühiskorteris. Sama lugu."

R58: "Kultuuri eripära, usulised probleemid, keeleoskus, tahe lõimuda. Kahtlemata probleemne protsess."

R25: "Arvan, et probleemiks võib tulla eestlaste tõrksus ja vastumeelsus võõraste vastu."

R115: "Keelebarjäär ja hirm kultuurilise erinevuse ning tavade suhtes."

R105: "Probleemiks võib kujuneda äärmuslik ja vaenulik suhtumine neisse. Tuleks neid aksepteerida sellistena, nagu nad on."

Juhan Saharov toob intervjuus samuti välja tema arvates problemaatilised teemad:

- Korralduslik pool - riiklik vastuvõtusüsteem on killustunud. On tugiisik ja erinevad ametkonnad, kes peaksid tegelema pagulasega. Neil ei ole omavahel süsteemset lõimumist. Ametkonnad on kõik eraldi ja ei ole juhtumikorralduslikku poolt. Kohalik omavalitsus on siiani süsteemselt kaasa tõmbamata. Samuti ei ole seaduses määratletud tugiisikute ülesandeid. Tugiisikuteenus on enda peale võtnud selle korraldaja rolli, mis peaks olema kohalikul omavalitsusel (edaspidi KOV).
- Pagulaste lõimimine tööturule – Pagulaste töökultuur ja kogemused on erinevad ning nende infrastruktuur on olnud teistsugune. Struktuurid on niivõrd erinevad. Nad ei saa siin endise alaga jätkata. Esiteks nende diplomid ei pruugi siin kehtida. Teiseks, siin tuleb teha töid Eesti keeles, tekib kohe keelebarjäär. Üldjuhul saame pakkuda neile madalapalgalisi ja vähese kvalifikatsiooniga töid. Aga nad ei ole alati nõus ka kõike vastu võtma. Seejuures on oluline roll motiveerimisel, et nad peavad vastu võtma ka vähem kvalifitseeritud töö. On juhuseid, et pagulane on olnud kodumaal edukas ärimees, kuna asukohariigis on ettevõtjaid palju ning neil on heal järjel turusüsteemid. Ajendatud enda asukohariigist, soovitakse ka meie ühiskonnas enda ettevõtet luua, unustades, et Eesti kehtivad teised seadused ja ettevõtlusega alustamine nõuab erinevate

seaduste tundmist ning kapitali. Kokkuvõtvalt, ei suudeta kohaneda Eesti tööturuga. Kuid see läheb iga aastaga paremaks.

- Täiskasvanute keeleõpe - Meil Eestis ei ole toimivat keeleõpet, mis kestaks üle aasta. Grupid on tihti täis. Samuti tuleb aegajalt kõvasti motiveerida neid keelt õppima. Neil tihti puudub see innustus. Tuleks panna intensiivne ja järjepidev keeleõpe neile peale.

Järgnevalt said vastajad välja tuua ettepanekuid, et pagulaste lõimimine Eesti ühiskonda oleks edukas. 49 respondenti (42,6%) olid jätnud lahtri tühjaks. See võis tuleneda näiteks sellest, et õppuril ei ole ettepanekuid pagulaste paremaks lõimimiseks.

R7: "Keeleõpe, meie kultuuri tutvustamine."

R12: "Tuleb teha kõik, et see laabuks ja hoida ära konflikte. Lõpetada rahva hirmutamine ja vastu häälestamine. Pigem rahustada ja lepitada."

R33: "Vastavalt arvule ka tugiisikuid."

R71: "Teavitustööd teha."

R74: "Olgem mõistvad ja sõbralikud."

R87: "Tuleb selgitada meie kultuuri ja eluolu. Oluline on neile teavitada ka seda, et me kardame terroriohu suurenemist. Tuleb neile öelda et me oleme rahumeelne rahvas ning soovime, et meie eluviisi austataks, küll siis tuleb ka abi."

R100: "Võtta vastu ainult sõja eest põgenejad, lastega pered, kes on nõus õppima ja töötama, mitte elama sotsiaaltoetustest."

R116: "See ei saagi olla edukas. Tänu Euroliidu ja meie Eesti valitsuse poliitikale."

Mitmed ettepanekud sisaldavad endas sooviavaldusi pagulaste tagasi saatmiseks, samuti on paar vastust, et pagulaste lõimumisprotsess ei saagi olla edukas. Neli vastajat on teinud ettepaneku, et pagulasi tuleks rohkem aidata nende kodumaal. Intervjuus Juhana Saharoviga palus lõputöö autor ka temal teha mõned ettepanekud, et pagulaste kohanemine Eestis võiks olla senisest edukam.

Juhan Saharov toob välja järgnevad ettepanekud:

- Eesti riigil on vaja pikaajalist tegevuskava. Tegevuskava on hetkel loodud ümberpaigutavatele, see on operatiivne, kuidas neid vastu võtta ja paigutada. See visioon peab olema pikem. Kultuuriministeeriumi lõimumiskava on küll olemas, kuid neid inimesi ei ole sinna ikkagi piisavalt haaratud. Lõimumiskavas tegelevad nad inimestega, kes on Eestis olnud ikkagi kauem. Oleks vaja luua rahvusvahelise kaitse andmise süsteemne tegevuskava, skeem. Et seda eelnimetatud vastuvõtusüsteemi killustatust vältida.
- Kuigi KOVdel on palju tööd, peaks riik rahastama seal vähemalt ühe töökoha loomist. Juhtumikorraldaja pagulastele KOVis. Tugiisik on see, kes suunab ja annab nõu, aga tal ei ole õigust jõuliselt sekkuda. Seaduse läbi on pagulaste vastuvõtmine riigi ülesanne ja nemad peavad seda koos KOVga tõhusalt korraldama, see eeldab uut ametikohta.
- Eesti inimestele soovitus - olla avatud ja mõistvad. Näeme koguaeg seda, mis toimub Euroopas. Aga seda ei saa võrrelda Eestiga.
- Pagulased peavad olema avatud tööturule, keeleõppele. Usk ei ole siin seotud. Avatud uues olukorras. Kui nad on siia tulnud, peavad nad uue olukorraga kohanema. Peaks toimuma klassikaline lõimumine, mis on kahepoolne - ei pea loobuma oma põliskultuurist, kuid peavad võtma omaks uue ühiskonna tavad.

Käesoleva lõputöö teooria osast selgus, et Eestile oleks vajalik välja töötada pikaajaline tegevuskava pagulaste vastuvõtmisel, kuna hetkel saavad pagulased ei pruugi jääda ainukesteks. Sama asjaolu tuleb välja ka eelnimetatud Juhan Saharovi ettepanekutest. Samuti on oluline, et kohalikele omavalitsustele võimaldataks rohkem rahalisi vahendeid ja tuge pagulaste integreerumisel. Hetkel antakse neile ülesanne, aga abi ja toetust ei pakuta. Antud lõputöö uurimuse tulemustest näeme, et eakate suhtumine pagulastesse on enamasti negatiivne, mis võib tuleneda informatsiooni vähesusest. Paljuski on eakate suhtumine tingitud meedia mõjutustest, kuna seal kirjeldatakse peamiselt negatiivseid sündmusi ja olukordi.

2.5. Arutelu ja järeldused

Pagulastega seonduv tegevus on Eestis suhteliselt uus teema ja seoses Euroopa pagulaskriisiga alles viimastel aastatel päevakajalisemaks muutunud. Eesti integratsioonipoliitika on sellega seoses pidevas muutumises nii sisu kui korralduse osas. Seoses Euroopa siseste rahvusvahelise kaitse saanute ümberpaigutamise ja ümberasustamisega ka Eestisse, siis peab hakkama arenema sinne poliitika, tuleb valmistada ette kohalikud kogukonnad neid informeerides ja teadlikkust tõstes. Samuti on oluline uurida erinevate sihtgruppide suhtumist ja valmisolekut selles uues situatsioonis.

Lähtudes lõputöös kasutatud teooriast ning läbiviidud uuringust, sai lõputöö autor kinnitust teema olulisusest. Tulenevalt uuringu tulemustest, on võimalik teha erinevaid järeldusi teema kohta.

Suhtumine pagulastesse on peamiselt neutraalne või pigem negatiivne. Suhtumise hinnangus ei oma olulisust asjaolu, kas respondentidel on oma tutvusringkonnas või perekonnas välismaalasi, samuti ka mitte nende haridustase. Välja võib tuua, et kõrgharidusega inimestest ei suhtunud keegi pagulastesse paremini kui hinne 3 (neutraalne). See näitab, et inimeste sallivus ei pruugi kasvada nende haridustasemega.

Mitmed vastajad lisasid kommentaarina, et tema suhtumist on mõjutanud meedia poolt kajastatav ehk see, mis täna Euroopas toimub ning millised on teiste riikide kogemused. Tuleb välja, et inimeste arvamust ja suhtumist mõjutab paljuski meedia poolt kajastatav. Võib oletada, et informatsiooni saadakse pealiskaudselt, teemasse ei süveneta ning usutakse enim populaarseid arvamusi. See näitab, et inimeste teadlikkus antud teemast on puudulik.

E: ".../ Soovitus Eesti inimestele - olla avatud ja mõistvad. Näeme koguaeg seda, mis toimub Euroopas. Aga seda ei saa võrrelda Eestiga. Olukorrad ja mastaabid on totaalselt erinevad."

Valdavatest vastustest jääb autorile mulje, et respondente valdab hirm antud teema suhtes. Eelkõige järeldub seesuhtumise hindamise kommentaaridest kui ka väljatoodud

võimalikest probleemidest. Mitmed vastajad kirjutasid kommentaarides, et pagulaste saabumine tekitab nendes hirmu, eriti kui neid tuleb palju. Järgnevalt toob autor Juhan Saharovi intervjuust välja arvamuse, et ei ole eriti tõenäoline, et Pärnusse saabuks palju pagulasi.

E: ".../ Pärnus on läbi aegade olnud väga vähe varjupaigataotlejaid. On olnud Ukraina rahvusest mõni, kuid vene keele oskajatena saavad nad kohanemisega üldjoontes hästi hakkama... Ei ole kuigi tõenäoline, et Pärnusse pagulasi ka palju tuleb. Hetkel ei ole Pärnus koolitatud ka tugiisikuid, me ei ole näinud selles mõtet. Kui oleks, siis poleks talle tööd ikka pakkuda ja kui tööd ei ole pakkuda, siis üsna tõenäoliselt hakkab ta varsti tegelema millegi teistsugusega (otsib uue töö või õpib või läheb välismaale)."

Uurides Väarikate Ülikooli õppurite valmisolekut olla abiks pagulaste lõimimisel selgus huvitav asjaolu, et üle poolte vastajatest (65,2%) on nõus ühel või teisel viisil panustama pagulaste abistamisse. Tulemus näitab, et isegi, kui suhtumine ei ole positiivne, püütakse aidata ikkagi. Kõige enam ollakse valmis abistama riiete/majapidamistarvikute annetusega, kuid oli ka mitmeid, kes oleksid valmis annetama raha abivajajatele. Samas saab nendest vastustest oletada, et aitama ollakse valmis ühekordselt ning kaudselt, ennast abivajajaga siduda ei taheta (näiteks pakkuda tööd, transporti vms).

Uurimusest selgus, et praktiliselt kõik respondendid olid arvamusel, et nad ei ole valmis olema pagulastele vabatahtlikuks tugiisikuks. Erandiks oli 5 naisterahvast, kes vastasid jaatavalt. Eituse põhjuseks toodi puudulik keeleoskus või asjaolu, et ollakse ise juba vana ning abivajav. Võrdluseks toob autor välja eksperdi mõtteid tugiisikule vajalikest omadustest.

E: ".../ Ei ole eraldi dokumenti, kus kirjas kriteeriumid, milline peab tugiisik olema. Töökuulutustes oleme siiski välja toonud:

-salliv erinevuste ja teiste kultuuri vastu;

-soovitavalt sotsiaaltöö või sotsiaaltöö valdkonna haridus või sotsiaaltöö kogemus;

-võõrkeele oskus (peamised siiski inglise ja vene, hea kui ka nt prantsuse);

-stressitaluvus;

-elukogemus (noortel tihti suur läbipõlemisrisk) /.../"

Eelnimetatu näitab, et väarikatel, kelle tervislik seisund on veel hea, ei oleks tegelikult suuri takistusi tugiisikuks olemisel. Vajalikud omadused on enamustel olemas. Kuigi enamik vastajatest pidas enda keeleoskust puudulikuks, siis valdavalt räägiti vene keelt, paljud ka inglise keelt. Lõputöö autor arvas, et kasutades ära eakate elukogemust, aktiivsust, vaba aega ning vajadust suhtlemiseks oleks tugiisikutöö mõlemale poolele kasulik. Samas leiab ka Juhan Saharov, et tugiisikutöö ei ole sobilik niivõrd eakatele, vaid praktika on pigem näidanud, et nooremad tugiisiku kandidaadid suudavad selle tööga paremin hakkama saada, kuna nende kohanemine on kiirem ja mõjutatus meediast väiksem.

E: "Siiani on olnud õnneks lihtne leida tugiisikuid. Sügisel tehti viimane konkurss, 160 sooviavaldust, 17 võeti gruppi /.../ Koolitame tugiisikuid ka reservi. Sellega kaasneb aga risk, et kui pagulane tuleb, on tugiisik juba hakanud millegi muuga tegelema. On parem kui peale koolitust on kohe ka tugiiskule tööd pakkuda, et ta saaks hakata kohe praktiseerima."

E: "Johannes Mihkelsoni Keskusel on hetkel ligi 30 koolitatud tugiisikut, nendest 17 töötavad, ülejäänud on reservis. Kaks nendest on eakad. Eakate sooviavaldusi on tulnud küll, kuid nende töökogemus on olnud enamasti liiga kaugel (teises valdkonnas) või ole nad sobinud teiste tugiisiku kriteeriumitega niivõrd hästi /.../ Eakate tugiisikute üheks plussiks on loomulikult nende elukogemus."

Vaadeldes eelnevas alapeatükis eakate poolt välja toodud probleeme ja esitatud ettepanekuid, siis näeme käesoleva lõputöö teooria osast, et paljud nende poolt esitatud ettepanekud on tegelikkuses Vabariigi Valitsuse tegevuskavas juba ette nähtud ning elluviimisel. Kohanemisprogrammi peamised osad on Eesti kultuuri tutvustamine, ülevaate andmine siinsest seadusandlusest ja kommetest ning keeleõppe korraldamine. Kuna valdavalt soovitasid õppurid panustada pagulaste keeleõppesse, siis toob autor välja mõned huvitavad mõtted samal teemal Juhan Saharoviga tehtud intervjuust.

E: "Keeleõppega on vahel suuri probleeme. Osa pagulasi pole näiteks kunagi õppinud ühtegi võõrkeelt. Nende õpioskused ei pruugi olla üldse head. Meie keel on neile täiesti

teise tähestikuga, hääldusega. Kuidas sa hindad seda kui kiiresti ta sel juhul keele omandab /.../ Võib olla, et neil on kodumaal neli klassi haridust, sellest tulenevalt kulub õppimisele tohtu aeg, et kasvõi suhtlustasandini jõuda."

Autor leiab, et käesoleva uurimusega on täidetud uurimuse eesmärk ning suures mahus lahendatud ka uurimisülesanded. Lähtudes uurimuse tulemustest oleksid autori ettepanekud järgnevad:

- 1) Väarikate Ülikooli õppurite puhul on tegemist enamasti aktiivsete ja haritud eakatega. Antud lõputöö uurimus annab ülevaate nende suhtumisest ja arvamustest. Oleks huvitav ja vajalik uurida aga eakate sihtgruppi tervikuna, kuhu on kaasatud ka passiivsemaid eakaid. See võib anda hoopis teistsuguse ülevaate. Oleks vajalik teha järgnevaid uuringuid pagulasteemadel ning uurida erinevate sihtgruppide suhtumist ja valmisolekut, et saada olukorrast terviklikum ülevaade. Samuti peaksid poliitikud analüüsima samalaadseid uuringuid ning kaasama tehtud järeldusi poliitika kujundamisel.
- 2) Kuna lõputöö uurimusest selgus, et vajalik informatsioon ei jõua kõigi sihtgruppideni, siis teeb autor ettepaneku teha järgmine lõputöö näiteks teemal *"Informatsiooni kättesaadavus ja vajalikkus eakatele"*. Käesoleva lõputöös uurimusest selgus, et väarikad (eriti meesterahvad) on pagulasteema suhtes väga vastumeelsed ja negatiivsed. Selle taga võivad peituda hirmud tänapäeva kiiresti muutuva ühiskonna ees, eelnevad kogemused vms. Eelnimetatud oleks huvitav uurida mõne järgmise lõputöö raames.
- 3) Kui Väarikate Ülikoolis õppivatel eakatel puudub valmidus olla pagulasele tugiiskuks, siis võiks kaaluda mõne teise sihtgruppi valmisoleku uurimist, näiteks tudengite. Enda põhitöö või õpingute kõrvalt oleks tudengile kasulik astuda mugavustsoonist välja ning hakata vabatahtlikuks. Vabatahtlikke noori tugiisikuid kasutab näiteks MTÜ Vanem Vend Vanem Õde. Antud organisatsiooni koduleheküljelt näeme, et nende eesmärgiks on luua sõprussuhe kahe inimese – lapse ning täiskasvanud vabatahtliku vahel, millega arendatakse nooremate vendade, õdede enesehinnangut ja positiivse maailmavaadet, et aidata neil eluraskustega paremini toime tulla. Nimetatud MTÜ võiks kaaluda

tugiisikuteenuse pakkumist ka pagulasperede lastele. Pikaajalisem sõprussuhe aitaks kindlasti kohanemisele kaasa.

Lõputöö autor peab vajalikuks minna septembris 2016, kui algavad uuesti Väärikate Ülikooli loengud, õppuritele uuringu tulemusi tutvustama. Tulemustest selgus, et õppurite teadmised antud teemast on vähesed ning vajalik informatsioon ei ole nendeni jõudnud. See, et oluline informatsioon ei ole jõudnud kõigi sihtgruppideni, on asjaolu, millele peaksid eelkõige mõtlema Eesti poliitikud. See näitab, et riigis on mingis etapis tõsine infosulg. Võimalik, et autori lõputöö tutvustamine ja ülevaate andmine antud teemast võib anda Väärikate Ülikooli õppuritele uusi teadmisi ning kasulikku informatsiooni.

KOKKUVÕTE

Käesolev lõputöö on kirjutatud teemal "Eakate valmisolek olla abiks pagulaste kohanemisel Pärnu Väärikate Ülikooli õppurite näitel". Antud teema on väga aktuaalne põhjusel, et Euroopa pagulaskriisi lahendamise käigus saabuvad 2016. aastal ümberpaigutamise ja ümberasustamise käigus pagulased ka Eestisse ning see eeldab integratsioonipoliitika ja elanike põhjalikku valmisolekut.

Käesoleva lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada TÜ Pärnu kolledži Väärikate Ülikooli õppurite suhtumine pagulastesse ning uurida, mil viisil on nad valmis pagulasi abistama nende kohanemisel. Samuti soovis autor saada ülevaadet, milliseid tekkida võivaid probleeme näevad õppurid pagulaste Eestisse tulekul ning millised oleksid nende ettepanekud pagulaste paremaks kohanemiseks. Valimi moodustasid 115 Väärikate Ülikooli õppurit, kes vastasid ankeetküsimustikule ning üks ekspert, Juhan Saharov, kellega viidi läbi täiendav intervjuu. Lõputöö autor leiab, et töö eesmärk sai täidetud ning lõputööst võib välja lugeda, milline on eakate suhtumine pagulastesse ning mil viisil ollakse valmis pagulastele oma abi pakkuma.

Töö koosnes teoreetilisest ja empiirilisest osast. Töö teoreetiline pool andis ülevaate Euroopa pagulaskriisi olemusest, Eesti senisest integratsioonipoliitikast ning valmsiolekust pagulasi vastu võtta. Lisaks andis töö ülevaate pagulaste kohanemisest uues ühiskonnas ning tõi välja, milline on tugiisikute roll pagulaste kohanemisel.

Euroopa jaoks algas massilisem põgenike sisseränne 2014. aastal ning pagulaste arv on suurenenud aasta aastalt. Kuigi varjupaiga saamine on inimese põhiõigus ja selle võimaldamine on rahvusvaheline kohustus, on tegelikkus, kuidas seda pakutakse väga erinev. Heaoluriikide nagu näiteks Austria, Rootsi, Taani sotsiaalsüsteem on aastatega kohandatud vastavaks pagulaste ootuste ning riigi võimalustega abivajajat aidata. Kuigi

Eesti Euroopa Liidu liikmesriigina on andnud nõusoleku aidata 550 pagulast nii nende ümberpaigutamisel ja ümberasustamisel, on olukord, kuidas seda teha märksa keerulisem. Täna puudub Eesti riigil kindel pagulaspoliitika, mis tähendab eelkõige sobivate pikaajaliste meetmete ja tegevuskavade puudust. Sellest tulenevalt on 2016. aasta riigikontrolli audit teinud valitsusele ettepaneku töötada välja pikaajaline ja süsteemne rahvusvahelist kaitset vajavaid isikuid puudutav aktiivne poliitika ja tegevuskava. Alles siis, kui oleme suutnud välja töötada kindla raamistiku, saame öelda, et oleme täielikult valmis pagulaste vastuvõtmiseks ja nende ühiskonda integreerimiseks.

Kuigi Eesti riik on pagulaste vastuvõtmisel ja nende ühiskonda integreerimisel alles algaasis, on tehtud väga olulisi arenguid pagulaspoliitika väljatöötamisel. Nimelt kuuluvad juba pakutavate teenuste nimistusse kohanemisprogramm, tõlketeenus, tugiisikud, keeleõpe, tööturuteenused, vajadusel psühholoogiline nõustamine, ümber- ja täiendõpe, alaealiste ja täiskasvanute tasemeharidus ning erinevad lõimumisteenused. Juba Kaldur & Kallas (2007) on oma uurimuses väljatoonud, et põhilised probleemid, millega sisserändajad ja nende järeltulijad tööturul silmitsi seisavad on peamiselt tingitud madalamast hariduskvalifikatsioonist või vähesest töökogemusest. Kokkuvõtlikult kõik see, mida Eesti riik täna pagulastele pakub, on nõ stardikapitaliks, et võimalikult lihtsalt ja inimlikult integreeruda uues ühiskonnas.

Töö empiiriline osa aga analüüsib eelkõige eakate suhtumist pagulastesse ning nende valmisolekut olla abiks nende kohanemisel.

Käesoleva uurimuse ühe peamise järeldusena toob autor välja, et väarikate suhtumine pagulastesse on valdavalt neutraalne või pigem negatiivne. Suhtumist on mõjutanud eelkõige meedias kajastatud teiste riikide kogemused. Pagulasi abistama on valmis 65,2% vastajatest, eelkõige riiete/majapidamistarvikute vms annetuste näol, vaid kaks respondenti oleksid valmis pakkuma tööd ning kaks vastanut võiksid abistada tugiisikuna. Mitte ükski respondent ei valinud vastusevariante „pakuksin transporditeenust“ või „annaksin ajutist peavarju“. Negatiivse poole pealt kardeti, koguni 87% respondentidest, et pagulastel võivad tekkida eraldi kogukonnad ning nad ei lõimugi meie kultuuriga. Samuti nõustatakse suures osas väidetega, et pagulased

kujutavad endast julgeolekuohtu ning on ohuks keele ja rahvuskultuuri säilimisele. See näitab jällegi juba eelnevatest vastustest välja tulnud respondentide hirmu uue olukorra ees. Vähem ollakse aga nõus väidetega, et pagulaste tulek on majandusele kasulik, tuues uusi ideid, tarbijaid ja spetsialiste ning, et pagulased rikastavad siinset kultuuri.

Oletatavaks põhjuseks, lähtuvalt respondentide vastustest, võib järeldada, et nendeni ei ole jõudnud vajalik informatsioon, millest võiski tuleneda nende negatiivne suhtumine pagulastesse ja sellega seonduvasse. Eesti poliitikud peaksid hoolitsema selle eest, et antud teema oleks kajastatud ka positiivses võtmes ning informatsiooni jagamisest võtaksid osa erinevad institutsioonid nii era- kui ka avalikus sektoris. See omakorda tähendaks erinevate sihtgruppide informeerimist ning ei tekitaks olukorda, kus üksteist ei mõisteta või luuakse endale põhjendamatu hirme uute tekkivate olukordade ees.

Lõputöö autor on arvamisel, et Eesti ühiskonna tolerantsuse tõstmine pagulaste suhtes on pikaajaline protsess, mis vajab rohket selgitustööd ja inimeste teadlikkuse tõstmist. Antud teema aktuaalsus ja olulisus kindlasti lähitulevikus kasvab veelgi ning seetõttu tuleb teemaga igapäevaselt tegeleda. Ühiskond ja inimesed vajavad aega ja järjepidavust. Ühiskonna sidususe suurendamine ning eri keele- ja kultuuritaustaga inimeste kaasamine ühiskonnaellu muutub nii riigi stabiilsuse, majanduse kasvupotentsiaali kui ka ühiskonna heaolu seisukohast üha olulisemaks. Riigi arengu seisukohalt ja sidusa ühiskonna toimimiseks on oluline vähendada ebavõrdsust ja tõrjutust, suurendada omavahelist suhtlust ning tugevdada sotsiaalseid suhteid ja sidemeid. Lõimumisprotsessi tulemusena tekib sidus ühiskond, mis toetab Eesti arengut.

VIIDATUD ALLIKAD

Antonovsky, A. (1998). The Sense of Coherence. An Historical and Future Perspective. Teoses: McCubbin, H.I., Thompson, E.A., Thompson, A.I., Fromer, J.E. (toim.). Stress, Coping and Health in Families. Sense of Coherence and Resiliency. Thousand Oaks, England: Sage.

Euroopa Komisjon. (2015). Euroopa rände tegevuskava 2015 - neli sammast rände paremaks haldamiseks. Loetud aadressil http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/summary_european_agenda_on_migration_et.pdf

EV Sotsiaalministeerium. (2002). Ohvriabi käsiraamat. Tallinn: Pakett.

Ewijk, H. (2010). European Social Policy and Social Work. Citizenship-based social work. USA: Routledge.

Fargues, P. (2016). Who are the million migrants who entered Europe without a visa in 2015? Population & Societies, nr 532. Loetud aadressil <http://eds.a.ebscohost.com.ezproxy.utlib.ut.ee/eds/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=16dd06cc-107b-4169-b206-002a3fa8ce42%40sessionmgr4002&hid=4208>

Heli, D. (2015). Eesti Väärikate Ülikoolid. Eesti Väärikate Ülikoolide tegevus eakate õppimise toetamisel. Loetud aadressil http://andragoogika.tlu.ee/?page_id=726

Hirsjärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. (2005). Uuri ja kirjuta. Toimetaja Elle Uuspõld. Tallinn: Medicina.

Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. (1950). *Riigi Teataja* II osa, 2010, nr 11, art 57.

Kaldur, K. Kallas, K. (2007). Integratsioonipoliitika ja meetmed. Heade praktikate uuring Rootsi, Taani ja Suurbritannia näitel. Tartu.

Kallas, K. (2015). Eesti varjupaigapoliitika Euroopa perspektiivis. Riigikogu toimetised, nr 32. Loetud aadressil <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=16023>

Kidron, A. (2008). Uurija käsiraamat. Mis ja milleks? Kuidas? Mis meetodil? Teadus- ja rakendusuringuist psühholoogias. Tallinn: Mondo.

Kiis, K. (2015). Varjupaigataotlejatele ja rahvusvahelise kaitse saanud isikutele osutatava tugiisikuteenuse korraldus ja juhtimise kvaliteet. Ekspertiisi raport.

Kiviniemi, P. (1995). Tugiisiku õpik. Tallinn: Eesti puuetega inimeste koda.

Kultuuriministeerium. (2012). *Lõimumisvaldkonna arengukava koostamise ettepanek Vabariigi Valitsusele "Lõimuv Eesti 2020"*. Loetud aadressil http://www.kul.ee/sites/default/files/lyimuv_eesti_2020.pdf

Kultuuriministeerium. (2014). Valdkondlik arengukava *"Lõimuv Eesti 2020"*. Loetud aadressil http://www.kul.ee/sites/default/files/loimuv_eesti_2020.pdf

Kumpas, S. (2015). Pagulaste vastuvõtmine - tegevused Eestis. Ajakiri Sotsiaaltöö nr 4/2015.

Mats, A. (2015). Sotsiaaltöökogemus Austriast. Ajakiri Sotsiaaltöö nr 4/2015.

MTÜ Eesti Pagulasabi. Pagulaspoliitika. Loetud aadressil <http://www.pagulasabi.ee/sildid/pagulaspoliitika>

MTÜ Vanem Vend Vanem Õde Pärnu. Loetud aadressil <http://vvvo.weebly.com/>

Politsei- ja Piirivalveamet. Statistika. Loetud aadressil <https://www.politsei.ee/dotAsset/218156.pdf>

Raag, T. (2015). Tugi rahvusvahelise kaitse saajatele Eestis. (Sotsiaaltöö nr 3/2015) Loetud aadressil http://www.tai.ee/images/Artiklid/S_3-15_Tugi_rahvusvahelise_kaitse_saajatele_Raag.pdf

Rahvusvaheline Migratsiooniorganisatsioon. (2012). *Rahvusvahelise kaitse saanud isikute integratsioon Eesti ühiskonda: hetkeolukorra kaardistus ning ettepanekud integratsiooni toetavate meetmete täiustamiseks*. Loetud aadressil <http://www.iom.ee/estco/failid/File/Rahvusvahelise%20kaitse%20saanud%20isikute%20integratsioon%20Eesti%20yhiskonda.pdf>

Riigikontrolli aruanne Riigikogule. (2016). Riigi ja kohalike omavalitsuste valmisolek võtta vastu rahvusvahelise kaitse taotlejaid ja saanuid. Tallinn.

Saar, T. (2014). Varjupaigataotlejate elukorraldus Illuka varjupaiga vastuvõtukeskuses - väljakutse sotsiaaltööle. (Bakalaureusetöö). TÜ ühiskonnateaduste instituut. Loetud aadressil http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/39502/saar_terje_ba_2014.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sotsiaalhoolekandeseadus. (2016). *Riigi Teataja* I, 5. Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/130122015005>

Sotsiaalministeerium. (2013). *Aktiivsena vananemise arengukava 2013-2020*. Loetud aadressil https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Eakatele/aktiivsena_vananemise_arengukava_2013-2020.pdf

Tooding, L-M. (2007). Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes / Liina-Mai Tooding ; [toimetaja Anu Lepik] Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vabariigi Valitsus. (2015). *Täpsustatud tegevuskava Euroopa Liidu ümberasustamise ja ümberpaigutamise tegevuste elluviimiseks*. Loetud aadressil https://valitsus.ee/sites/default/files/content-editors/failid/vastuvotmise_tegevuskava_08102015.pdf

Varep, V. (2015). Tugiisikuteenus areneb omavalitsuse ja kogukonna koostöös. Ajakiri Sotsiaaltöö 2/2015.

Välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadus. (2006). *Riigi Teataja* I, 2, 3.

Loetud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/VRKS>

ÜRO pagulaste ülemvoliniku büroo. (2015). UNHCR regional operations profile - Europe. Loetud aadressil <http://www.unhcr.org/pages/4a02d9346.html>

Lisa 1. Johannes Mihkelsoni Keskuse tugiisiku ametijuhend

VARJUPAIGATAOTLEJA / RAHVUSVAHELISE KAITSE SAANUD ISIKU TUGIISIKU AMETIJUHEND

AMET:

Tugiisik projektis „Tugiisikuteenus varjupaigataotlejatele ja rahvusvahelise kaitse saanud isikutele“.

TÖÖ EESMÄRGID

- Pakkuda rahvusvahelise kaitse saanud isikule nõu, tuge ja abi ning aidata kaasa tema lõimumisele Eesti ühiskonda.

TÖÖÜLESANDED

- Tugiisik asub tööle pärast tugiisiku baaskoolituse läbimist.
- Koostöösuhte loomine kliendiga ja koostöölepingu sõlmimine.
- Regulaarne kohtumine kliendiga ja tema nõustamine, olenevalt vajadusest suhtlemine kas silmast silma, telefoni teel ja elektrooniliselt. Üldine proportsioon peaks olema 60% silmast silma, 40 % telefonitsi/elektroniselt (selle hulgas ka suhtlemine kolmandate isikutega – Töötukassa, Vao keskus, kool või lasteaed, kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja jne).
- Esmase informatsiooni andmine vahendamine Eesti tegelikkuse ja reaalse võimaluste kohta (kliendi õigused ja võimalused; tööturg; sotsiaalhoolekanne; sissekirjutus ja rahvastikuregister; kohtukorraldus; hädaolukorrad; käitumine korrakaitsetega jm).
- Kliendi ühiskonda lõimumiseks vajalike kontaktide loomine ning nende vahendamine; vajadusel tema abistamine eri ametkondadega suhtlemisel (õigusabi, tööotsingud, haridussüsteem, koolituskursused, arstiabi, suhtlemine teiste ametkondade ja organisatsioonidega, mille teenuseid klient vajab), vajadusel kliendi suunamine nõustamisele spetsialistide juurde.
- Kliendile inimliku toe pakkumine, tema ärakuulamine ja nõustamine ning esmase psühholoogilise abi andmine valdkondades, mis ei ületa tugiisiku pädevuse piire.

- Tugiisik annab võimaluse kliendile kontaktivõtuks kriisiolukorras ja või ootamatult esilekerkivate probleemide korral (elektrooniliselt, telefonitsi)
- Vajaduse ja võimaluse korral suhtlemine kliendi pereliikmete ja lähedastega.
- Avalikkusega tugiisiku töö teemadel suheldes lähtub tugiisik abivajaja huvidest ja õigustest, samuti konsulteerib enne ajakirjanikuga suhtlemist projektijuhiga
- Regulaarne kohtumine tugiisikule määratud konkreetse superviisoriga; supervisioonil osalemine on kohustuslik, kui tugiisik teeb aktiivselt tööd. Supervisioonist võib puududa mõjuval põhjusel, mida hindab projektijuht.
- Tugiisik hindab oma isiklike ressursse, võimalusi ja eluolukorda ning kohandab oma töö intensiivsuse vastavalt sellele kokkuleppel organisatsiooni ja superviisoriga.
- Tugiisik kohustub organisatsioonile võimaluse korral ette teatama vajadusest tigitööst eemale jääda.

RAHVUSVAHELISE KAITSE SAANUD ISIKU / VARJUPAIGATAOTLEJA TUGIISIKU ÕIGUSED:

- Tugiisikul on õigus teda koolitanud organisatsiooni toetusele ja vajaduse korral ka õiguslikule kaitsele.
- Tugiisikul on õigus saada oma superviisorilt tagasisidet, nõustamist ja abi esilekerkivate probleemide lahendamiseks ja probleemolukordades tegutsemiseks.
- Tugiisikul on õigus lõpetada konkreetne tugisuhe, kui see suhe on tugiisiku või tema lähedaste jaoks muutunud ohustavaks.
- Tugiisikul on õigus lõpetada konkreetne tugisuhe vastastikuse sobimatuse korral, olles juhtumit eelnevalt käsitletud projektijuhiga ning soovitavalt ka superviisoriga.
- Tugiisikul on õigus saada regulaarset täiendkoolitust.

EETIKA:

- Tugiisik on kohustatud järgima konfidentsiaalsuskokkulepet (s.t. jätma enda teada kliendi poolt talle antud isikliku informatsiooni ja klienti puudutavad andmed, samuti superviseerimisel või koolitusel teisi tugiisikuid või töötajaid puudutava isikliku laadi informatsiooni), välja arvatud juhtudel:
- kui klient võib osutada ohtlikuks endale või teistele (enesetapuähvardus, füüsiline vägivald või sellega ähvardamine, muud enda või teiste kahjustamismõtted)
- selliste psühhopatoloogiliste nähtude ilmumine / esinemine kliendil, mis vajavad spetsialisti konsultatsiooni või arstiabi
- Neil juhtudel on tugiisik kohustatud konkreetsest olukorrast informeerima projektijuhti, kes otsustab edasise tegutsemise üle.
- Kliendi ja tugiisiku vahel ei tohi olla intiim- ja ärisuhet; sellise olukorra tekkimisel või ka vastava kahtluse korral on tugiisik kohustatud viivitamatult informeerima sellest projektijuhti või superviisorit, kes otsustavad, kas nimetatud tugiisik saab jätkata tugiisikuna tegutsemist või mitte. Tugiisikul on keelatud klienti esindada majanduslikes ja ärilistes suhetes. Tugiisikul ei tohi oma töös tekkida või olla abistatava suhtes majanduslikke huvisid.
- Tugiisik on kohustatud suhtuma tolerantselt eri kultuuritaustadest tulenevatesse erisustesse ja erinevatesse moraali- ja eetikanormidesse. Võimalikes probleemolukordades jääb tugiisik neutraalseks, kuid seisab toetatava klienti õiguste eest.
- Konfidentsiaalsuskokkulepe on kehtiv ka pärast seda, kui kliendi tugiisik on lõpetanud tugiisikuna tegutsemise.

Lisa 2. Kliendileping tugiisiku ja teda toetatava inimese vahel

LEPING TUGIISIKU JA TEMA POOLT TOETATAVA INIMESE VAHEL

Üldine informatsioon

Johannes Mihkelsoni Keskus (JMK) on sõltumatu valitsusväline organisatsioon, mis pakub Eestis viibivatele rahvusvahelise kaitse saanud isikutele abi oma elu sisseseadmisel. Käesolev leping on sõlmitud rahvusvahelise kaitse saanud isiku (edaspidi kliendi) ja JMK esindajate (tugiisiku ja teenuse juhi) vahel. Leping määrab kindlaks tugiisiku tegevused ning määratleb töö piirid ja suhte kliendi ja tugiisiku vahel. **Leping kehtib 6 kuud** selle allakirjutamise hetkest. Üks kuu enne lepingu lõppemist vaadatakse tugiisiku ja teenuse juhi poolt üle abistamise vajadus ja sellest lähtuvalt tehakse otsus lepingu lõpetamise või pikendamise kohta.

Tugiisikuteenuse korraldajaks on **MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskus**.

Kliendil on lepinguga seotud küsimuste osas võimalik võtta ühendust tugiisikuteenuse korraldaja MTÜ Johannes Mihkelsoni Keskusega.

Kontaktid:

Tugiisik:
e-mail.....
telefon:.....)

Teenuse juht:
(e-mail:
telefon:).

Klient:
(e-mail:
telefon:).

Tugiisiku tegevused

- Kohtumine kliendiga, tugiisikutöö kirjeldus.
- Kliendiga koos eesmärkide seadmine, tegevusplaani koostamine ja vastutuse kokkuleppimine.
- Edaspidiste kohtumiste korra kokkuleppimine.
- Töötukassa külastamine koos kliendiga.
- Perearsti juurde registreerimine ja vajadusel suhtlemine perearstiga.

- Suhtlemine linna või valla sotsiaaltöötajaga, kui isik/pere soovivad saada toimetulekutoetust.
- Suhtlemine linna või valla haridusosakonnaga, et leida lastele kooli- ja lasteaiakoht.
- Peretoetuste saamiseks suhtlemine riikliku sotsiaalkindlustusametiga.
- Abistamine kooli või koolituskursuse leidmisel.
- Sobiva eesti keele kursuse otsimine ja sellele registreerimine.
- Nõustamine pere taasühendamise protsessi osas (vajadusel).

Muud tegevused lepatakse kokku vastavalt kliendi ja tugiisiku vahel.

Konfidentsiaalsus ja info edastamine

1. Tugiisik võib edastada infot kliendi kohta teistele isikutele ja asutustele üksnes siis, kui see on vajalik kliendi heaoluks ja toimetulekuks. Tugiisik ega klient ei levita halvustavat ega ebatõest informatsiooni üksteise kohta teistele inimestele ega asutustele.
2. Klient teavitab tugiisikut ka teistest abistajatest või teenustest mida klient kasutab või kelle poole on ta pöördunud (nt teised organisatsioonid, riiklikud teenused, muud abistajad). See on vajalik, et ei tekiks tegevuste dubleerimist ning segadust tegevuste läbiviimisel.
3. Klient annab allkirja kõikidele tugiisikuga toimunud kohtumistele, samuti võimaldab ta JMK tugiisikul skaneerida koopia kliendi Eesti elamisloa kaardist. JMK garanteerib, et kliendi allkirjad ja Eesti elamisluba tõendava dokumendi koopia on ainult JMK asutusesiseseks kasutuseks ning neid ei saadeta kolmandatele isikutele.
4. Klient peab koostama koos JMK tugiisikuga tegevusplaani ning seda järgima. Juhul kui klient ei nõustu tegevusplaani (a) koostama ning (b) selle järgi tegutsema, on teenuse juhul õigus tugiisikuteenus lõpetada.

Kliendi elamispiinaga seonduv

Juhul kui klient (rahvusvahelise kaitse saanud isik) on töötaja ning ei suuda leida endale ise elamispiinda, otsib kliendi esimese elamispiinna Vao keskus ning organiseerib üürilepingu sõlmimise.

Muud märkused

Johannes Mihkelsoni Keskus ei osuta rahalist ega materiaalset abi klientidele. Tugiisikud ei laena raha oma klientidele, samuti ei ole nad kohustatud osutama materiaalset abi. Tugiisik ei ole kohustatud klienti transportima oma sõiduvahendiga.

Lepingu lõpetamine

- Leping kehtib 6 (kuus) kuud alates selle allakirjutamisest. Hiljemalt pärast 5 (viie) kuu möödumist tugisuhte algusest vaadatakse teenusepakkuja esindaja ja tugiisiku poolt üle selle jätkamise vajadus ning vajadusel seda pikendatakse järgmise 6 kuu võrra. Lepingu jätkamise vajadus on seotud kliendi oskustega enda (ja oma pere) toimetuleku organiseerimisel. Juhul kui teenuse juht ja tugiisik leiavad, et lepingut pikendada ei ole vaja, lõpeb leping automaatselt 6 kuu möödudes selle allkirjastamisest.

- Tugiisik ja teenuse juht võivad lepingu lõpetada kui nad näevad, et (a) klient ei vaja nende hinnangul enam tugiisikut (b) tugiisik ei suuda klienti aidata või (c) klient ei ole huvitatud koostööst.
- Tugiisik võib kliendi toetamisest keelduda kui klient käitub tugiisikut või tugiisiku lähedasi ohustavalt, teeb kohatuid ettepanekuid või lähenemiskatseid, levitab tugiisiku kohta ebaadekvaatset või halvustavat informatsiooni ning samuti kui klient on alkoholi- või narkojoobes.
- Klient võib tugiisiku abist loobuda omal vabal soovil, teatades sellest tugiisikule või teenuse juhile.
- Tugiisiku ja kliendi erimeelsused lahendatakse omavaheliste läbirääkimiste teel, vajadusel lahendab need Johannes Mihkelsoni Keskuse teenuse juht (Juhan Saharov), kes otsustab koos tugiisikuga lepingu lõpetamise või pikendamise.

KLIENT

Nimi:.....Allkiri:.....

TUGIISIK

Nimi:.....Allkiri:.....

TUGIISIKUTEENUSE JUHT

Nimi:.....Allkiri:.....

Põhjendage palun, millest on tingitud eelnev hinnang.

.....
.....

6. Kui palju pöörate tähelepanu meedias kajastavatele pagulasteemadele?

Ringitage sobivad variandid.

- loen/kuulan/vaatan enamus uudiseid
- pööran tähelepanu teatud uudistele, mis rohkem huvi pakuvad
- ei pööra tähelepanu
- olen tüdinud sellest temast

7. Palun tehke rist viie palli skaalal, kuivõrd on pagulastega seonduv teemaks Teie sõpruskonna kokkusaamistel?

1 - ei ole kunagi teemaks	2 - väga harva	3 - mõnikord	4 - on enamasti teemaks	5 - on väga tihti teemaks

8. Järgnevalt on loetletud mitmeid väiteid pagulaste vastuvõtmise kohta. Tõmmake ring ümber sobivale valiku variandile, mis näitab Teie suhtumist.

- Pagulased rikastavad siinset kultuuri
- a) täiesti nõus b) pigem nõus c) pigem vastu d) täiesti vastu
- Kujutavad endas julgeolekuohtu
- a) täiesti nõus b) pigem nõus c) pigem vastu d) täiesti vastu
- Eestlased on olnud ajaloo samuti pagulased, seega tuleb olla solidaarne ka peatselt saabuda võivatesse pagulastesse
- a) täiesti nõus b) pigem nõus c) pigem vastu d) täiesti vastu
- Iga inimene on väärt võrdset kohtlemist, hädasolijat tuleb aidata
- a) täiesti nõus b) pigem nõus c) pigem vastu d) täiesti vastu

.....
.....

Täna vastamast!

Lisa 4. Intervjuu küsimused Juhan Saharovile

- Kes on Teie arvates sobiv tugiisik? Millised omadused peaksid olema tugiisikul?
- Kuidas Te tugiisikuid leiate? Kas on lihtne leida?
- Kui palju on hetkel Johannes Mihkelsoni keskus koolitanud tugiisikuid pagulastele? Kui paljud tugiisikutest on eakad?
- Milline ja kui oluline roll on Teie arvates tugiisikutel pagulaste lõimimisel?
- Kuidas on senini tugiisikud hakkama saanud?
- Kas esineb tugiisikute töös ka keelelisi probleeme? Kui palju kasutatakse tõlkide abi? Kas pakute või olete mõelnud keelekursuste pakkumisele tugiisikule?
- Kuidas on pagulaste lõimimisprotsess siiani kulgenud? Millised probleemid on tekkinud ning võivad tekkida? Edusammud?
- Missugused ettepanekud ja ootused Teil oleksid Eesti riigile/ inimestele/ pagulastele, et lõimimine oleks edukas?

SUMMARY

THE READINESS OF THE ELDERLY BE HELPFUL IN ADAPTING TO THE REFUGEES BASED ON THE EXAMPLE OF VÄÄRIKATE ÜLIKOOL OF PÄRNU

Küllli Reisel

In the recent years, there has been an increasing immigration to Europe caused by the conflicts in the Middle East and Africa. Refugees come to Europe because they have well-founded fear of being persecuted for reasons of race, religion, nationality, political opinion or membership of a particular social group. The European Union member states are most welfare countries and they have a generous social system, so refugees hope to begin a better life in Europe. Now European Union member states and neighbouring countries are facing against a serious refugee crisis, because arrivals are around a million.

Estonia is a part on European Union and share solidarity with the rest of Europe. Estonia will receive about 550 people who need protection within the framework of relocation and resettlement programmes. This is a very small contribution in the context of the European and global refugee crisis, but Estonia have few experiences in integration policy. Since 1997 have requested asylum 757 people, asylum given only for 134 people. Properly undeveloped integration policy in Estonia shall submit major challenges to social systems. In 2015 Estonian government worked out an action plan for resettlement and relocation refugees for the implementation of the activities in Estonia. Wellfare and subsistence of refugees, who arrive here, has become a central issue for Estonian integration policy. So, there is an urgent need to examine the attitudes

of different target audience to refugee problems. Also, examine how are elderly, who is still active, ready to help refugees in their adaptation.

The specific objective of this study was to examine attitudes of the elderly and readiness to be helpful in refugees adaptation.

For achieving this aim the answers of following questions were sought:

- What kind of attitude have students of Väärikate Ülikool towards refugees?
- What factors affect attitude formation of the elderly?
- How much they keep himself informed about this topic, and how often the refugee problems are discussed in their everyday conversations?
- Whether and in what way are elderly ready to help integrate the refugees in daily life in Estonia?
- How many elderly would be willing to help refugees by being volunteer support person?
- What main problems elderly can see of this process, and what are their proposals?
- What specificities are in support person service and what kinds of problems in the process of adaptation sees Estonian expert Juhan Saharov in this topic?

In order to achieve goals that were set up for the study, the author conducted a survey using a quantitative method. Data were collected using a questionnaire, which had 16 questions, most of them were multiple-choice. Questionnaires were spread out in Väärikate Ülikool (University for dignified elderly) lecture. Väärikate Ülikool includes the older generation to the education, by providing them with a variety of lectures, workshops, and information visits.

In lecture hall was approximately 250 students, spread out was divided into about 150 surveys. The final sample consisted of 115 respondents. The data were normalised using a program Microsoft Excel. Survey also includes the opinions of the support person service conductor Juhan Saharov, who work in Johannes Mihkelsoni Keskus. He is an Estonian expert in this topic.

The female respondents was 96 (83, 5%) and male respondents 19 (16, 5%). Among the respondents was represented by five different educational levels, all of them almost equally. Most of respondents were seniors, 107 people (93%). All of the respondents speak the Estonian language, Russian language speak 99 (86%) respondents.

Major research findings include the following:

- The attitude towards refugees will be assessed a predominantly neutral (52 people or 45,2%), or rather negative (41 people or 35,7%). Mostly seems to affect attitude media influence and experience from other European countries. Several respondents indicated that their attitude towards refugees is impacted of negative preconceptions about their faith and culture. Several of the contributors bring out the fear in front of the new situation.
- When asked how often are refugee problems discussed in their everyday conversations, reported more than half (54%) of the respondents "sometimes". Only three of the respondents reported that it is never under discussion. Also 94 people or 82% of respondents will pay more or a little less attention to the media coverage of this topic. It shows that people are interested in this topic and they are trying to keep themselves informed.
- 35% of the respondents are not ready to help refugees in their adaptation and 65% of the respondents are, in one way or another, ready to help. Most popular helping method on the female respondents was to give them necessary household accessories or clothes. None of the respondents have chosen to offer a transport service or give a temporary shelter.
- Only 4% of the respondents (5 females) would be willing to be a volunteer support person, 89% of the respondents reported "no" and 7% did not answer this question. Unfortunately, more than half of the respondents left no comment, why they are not willing to be a support person for refugees. 20 respondents replied that they are not willing to be a support person, because they do not speak necessary language. However, 12 of them can speak Russian and 4 of them English.

Respondents had the opportunity to bring out the problems, which may arise when refugees arrive and to make the proposals for a better adaptation to the refugees. Unfortunately, 33% of the respondents left it unanswered. The most frequently mentioned problems were related to the faith of refugees, the language barrier between them and the Estonians and also the increase of violence and too big difference between our cultures. The proposals were brought out the importance of language learning, better and faster information interchange. Juhan Saharov also brings out in the interview some proposals: the State should develop a long-term plan for action, local governments should create new positions (social workers for refugees), Estonian people and refugees should both be open-minded to the new situations.

In summary, these results show that the attitude of the elderly towards refugees is rather negative. They try to keep posted in this topic, elderly are willing to help refugees (one way or an other), but they are not ready to become a volunteer support person to refugees. The results of this study suggest that it is very important to examine attitudes and readiness to help refugees in their adaption on the different target groups.

Also the results of the research showed that the elderly are not enough informed in this topic. Greater efforts are needed to ensure necessary information to different age groups, that their attitude does not be so superficial. But rising of tolerance towards refugees in the Estonian society is a lengthy process which cannot be done right here, right now. It seems, that some parts of Estonian society can be not enough ready for big changes. The author of this thesis concludes that this is a very important subject to study. More studies should be made to find different ways to help refugees in their adaption. The findings of this thesis could be used to make next surveys.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Külli Reisel,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

"Eakate valmisolek olla abiks pagulaste kohanemisel Pärnu Väärikate Ülikooli näitel", mille juhendaja on Valter Parve,

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Pärnus, **18.05.2016**